

Toplum Temelli Tasarım Yaklaşımı Kapsamında Kentsel Tasarım Rehberi için Süreç Tasarımı ve Yönetimi Önerisi; Ordu Örneği

Process Design and Management Proposal for Urban Design Guides in the Scope of Community-Based Design Approach; Ordu Case

● Kevser ÜSTÜNDAĞ,¹ ● Arzu ERTURAN,¹ ● Gül SIVASLIOĞLU ÖZALTIN,² ● Ezgi ÖZER¹

EXTENDED ABSTRACT

In this article, the "Process Management and Process Design" that emerged within the scope of the "Ordu Urban Design Guide Preliminary Study" project carried out in May-August 2018 is evaluated. This project is in cooperation with MCMill Architecture and Ordu Metropolitan Municipality, ITU Nova Technology Transfer Office and Mimar Sinan Fine Arts University, Faculty of Architecture, City and Regional Planning Department. It is aimed to involve different stakeholders in the city such as public, university, non-governmental and private sector in the process and to experience "co-production" with this study. In the study, the separation of the design projects from the characteristics of the local is considered as a problem. It has been demonstrated that different dynamics are needed for local design; Community needs and local culture were considered at the top of these dynamics. Within the scope of the study, "community-based design" approach has been adopted. In this study, it is aimed to present a local-specific urban design guide process in which the society is included using innovative participation methods. It is aimed that the Preliminary Study of the Urban Design Guide developed for the city of Ordu will constitute a base for an urban design guide that may be produced in the future. Workshops, participation meetings, guided walks held within the scope of field work in Ordu were among the methods of this study. Carried out in two different scales, namely in Ordu and Altınordu, the study data was investigated and examples of how this data can provide input for future urban design processes and Process Design and Management of the designs are provided. With this work, the processes and tools from data collection to design, from production to post-product programs were defined. Emphasis was placed on equal and joint participation at all stages. Ordu has been carried to tangible examples with design and process suggestions developed on the basis of local identity and culture, social needs and expectations, and the values of urban memory. The community-based design approach proposed in this context aims to bring a sustainable perspective that emphasizes the urban identity and is focused on social participation and open to development. This approach can be applied even in cities with different scales, populations, geographical conditions and cultures, and can be used by local governments, relevant institutions and persons. In this process, it is important that the actors in the city (Eastern Black Sea Development Agency, Ordu University, Ordu Chamber of Commerce, Ordu Chamber of Architects etc.) work together in all projects to be developed based on the identity of Ordu. It is important to ensure coordination and communication with local people in the stages of this multi-actor process and to have a structure that addresses the demands of the local by ensuring participation in the processes. It is thought that the participation of stakeholders in the process can be ensured through developing tools used for this purpose such as social media portals, websites, and mobile applications. In the Preliminary Study of Ordu Urban Design Guide, which was emphasized in the "community-based design" approach; It was ensured that the design process was implemented in the data collection and analysis phase. Based on the findings obtained with social participation methods to discover the local dynamics and needs of the society, the steps of the design process based on the identity of Ordu have been defined. As the first example of this process, urban furniture and floor design process was developed within the scope of the study. The importance of this work is to produce an urban design element for the local culture and values of the city. It is also a study that will allow the development of local-specific designs and is exemplified by process design and management recommendations developed specifically for the city of Ordu. The community-based design approach adopted in the study emphasizes that the process is carried out in interaction with social dynamics by taking into account the expectations and needs of the society and program proposals are developed in this direction. In addition, it is important to establish the scope and definitions of local design, production and post-product programs, and re-evaluate them in line with the changing social needs and expectations.

Keywords: Community-based design; community engagement; Ordu; urban design guides; urban identity.

¹Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul

²İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul

Başvuru tarihi: 09 Şubat 2020 - Kabul tarihi: 26 Ağustos 2020

İletişim: Kevser ÜSTÜNDAĞ. **e-posta:** kevser65@gmail.com

© 2020 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2020 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

ÖZ

Hızlı kentleşmenin etkisiyle artan plansız yapılaşma, pek çok kentte olduğu gibi, kuvvetli doğal eşikler ile çevrelenmiş ve kısıtlı bir alanda gelişim imkânı bulmuş Ordu kent merkezinde de kent kimliği ve nitelikli kamusal mekân gelişimi üzerinde sorunlar yaratmıştır. Kent kimliğinin güçlendirilmesi ve yerel halkın kültürüne uygun kamusal alan kullanım ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla; yerel yönetim, özel sektör ve kamu iş birliği ile “Ordu Kentsel Tasarım Rehberi Ön Çalışması” gerçekleştirilmiştir. Rehber ön çalışmasının yaklaşımı tanımlanırken; toplumsal katılımlı bir süreç yerine, uzman görüşü ağırlıklı tasarım süreci uygulamalarının yerele özgü niteliklerden kopması bir problem olarak ele alınmıştır. Bu nedenle çalışmanın amacı; bir kente özgü olarak yerleşimin tasarım konularını yönlendiren yerel kentsel tasarım rehberlerinin kurgusu için, toplumsal katılımı ve yerele özgü değerleri tasarımın odağına alan süreç yönelimli bir yaklaşım geliştirmektir. “Ordu Kentsel Tasarım Rehberi Ön Çalışması”nın bir çıktısı olan bu makalede; geliştirilen “toplum temelli tasarım” yaklaşımı, süreç tasarımı ve yönetimi çerçevesinde açıklanmıştır. Farklı ölçek ve temalardaki yerel kentsel tasarım rehberlerine adapte edilebilecek olan yaklaşım, pilot çalışma olarak kent mobilyaları ve sokak zemin tasarımı teması üzerinden ve Ordu ili özelinde örneklendirilmiştir. Bu kapsamda; saha çalışmasında gerçekleştirilen katılım yöntemleri açıklanmış; Ordu’ya özgü tasarım, uygulama ve programların oluşumuna yönelik süreç tasarımı ve yönetimi şemaları sunulmuş; tasarım ve uygulama kriterlerine ilişkin tablolar aktarılmıştır. Çalışmada nitel ve nicel karma yöntemler birlikte kullanılmış; literatür taraması yapılmış, Ordu üzerine çeşitli çalıştay, katılım toplantıları ve rehberli yürüyüşler düzenlenmiştir. Makalenin, yerele özgü kentsel tasarım önerileri geliştirmeyi amaçlayan çalışmalarda, toplumsal boyutun nasıl odağa taşınabileceğine ilişkin süreç yönetimi ve tasarımı konusunda ilgili kurumlara ve uzmanlara yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Kentsel kimlik; kentsel tasarım rehberleri; Ordu; toplum temelli tasarım; toplumsal katılım.

Giriş

Bu makalede, MCMill Mimarlık ve Ordu Büyükşehir Belediyesi ile İstanbul Teknik Üniversitesi Nova Teknoloji Transfer Ofisi ve Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü iş birliğinde, 2018 yılı Mayıs-Ağustos aylarında gerçekleştirilen “Ordu Kentsel Tasarım Rehberi Ön Çalışması” kapsamında ortaya çıkan “Süreç Yönetimi ve Süreç Tasarımı” değerlendirilmektedir. Bu çalışma ile kentteki kamu, üniversite, sivil toplum, özel sektör gibi farklı paydaşların sürece dahil olması ve “birlikte üretim” deneyimi hedeflenmiştir. Üniversite, belediye ve özel sektör iş birliği ekseninde gerçekleştirilen çalışmanın çıkış noktası, Ordu kentinde mevcutta yer alan kentsel tasarım uygulamalarının kentsel mekân ile olan ilişkisizliği, kent kimliğini tanımlamadaki zayıf rolleri ile bütüncül bir tasarım anlayışının gelişmemiş olmasıdır. Bu kapsamda Ordu kenti için gelecekte yapılması planlanan kentsel tasarım rehberine altlık oluşturacak bir ön çalışma yapılarak temel ilkelerin ve öneri sürecinin ortaya konulması hedeflenmiştir. Bu makalede, çalışmanın yaklaşım, yöntem, saha çalışması ve öneri süreçlerini içeren kısımlarına odaklanılmaktadır. Çalışmada Ordu özelinde gerçekleşen planlama ve tasarım uygulamalarının yerele özgü nitelikleri temel almaması bir problem olarak tespit edilmiştir. Bu probleme karşı yerele özgü ve toplum ihtiyaçlarını karşılayan bir yaklaşım ele alınması gerekliliği çalışmanın temel çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu doğrultuda çalışma kapsamında “toplum temelli tasarım” yaklaşımı benimsenmiştir. Çalışmada bu yaklaşım doğrultusunda yenilikçi katılım yöntemleri kullanılarak toplumun dahil edildiği, yerele özgü bir kentsel tasarım rehberi sürecinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Ordu kenti için geliştirilen Kentsel Tasarım Rehberi Ön Çalışması’nın ilerleyen süreçte üretilmesi olası bir kentsel tasarım rehberine altlık oluşturması hedeflenmiştir.

Bu anlamda “Ordu Kentsel Tasarım Rehberi Ön Çalışması”nın¹ önemi; kent için özel tasarım üretmek yerine kentin yerel kültürü ve değerleri üzerinden yerele özgü tasarımların geliştirilmesine olanak sağlayacak bir çalışmanın yapılması ve Ordu özelinde geliştirilen süreç tasarımı ve yönetimi önerileriyle örneklendirilmesidir. Oluşturulan çalışma ile veri toplamadan tasarıma, üretimden ürün sonrası programlara kadar süreç ve araçlar tanımlanmış; her aşamada eşit ve ortak katılım üzerine vurgu yapılmıştır. Çalışma; Ordu yerel kimlik ve kültürü, toplumsal ihtiyaç ve beklentileri ile kent belleğine ait değerler temel alınarak geliştirilen tasarım ve süreç önerileriyle somut örneklere taşınmış; her örnek için sunulan uygulama kriterleri ile Ordu kentsel mekânıyla bağı kurulmuştur.

Çalışmada nicel ve nitel yöntemler bir arada kullanılmıştır. Ordu’da gerçekleştirilen alan çalışması kapsamında yapılan çalıştay, katılım toplantısı, rehberli yürüyüş bu çalışmanın yöntemleri arasındadır. Bu yöntemler doğrultusunda ilk olarak “Ordu’yu Birlikte Düşünüyoruz” çalıştayını gerçekleştirilmiştir. Ordu’nun yerel dinamiklerini ve niteliklerini keşfetmeyi amaçlayan bu çalıştayda farklı aktörlerin katılımı ile “Kent Kimliğinin Tespiti”, “Karakter Bölgelerinin Tespiti”, “Kullanıcı İhtiyaçlarının Tespiti”ne yönelik atölye çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Rehberli yürüyüşler ile Ordu’da mekânın mevcut durumu katılımcılar tarafından aktarılmış, problemler ve potansiyeller belirlenmiştir. Ordu’nun fiziksel çevre özellikleri ile sosyo-ekonomik yapısı, özellikle toplumsal yaşam ve mekân kullanımları incelenmiştir. Ordu genelinde ve Altınordu özelinde olmak üzere iki farklı ölçekte gerçekleştirilen bu çalışmalarla tasarım sürecine girdi sağlayacak veriler keşfedilmeye çalışılmıştır.

¹ “Ordu Kentsel Tasarım Rehberi Ön Çalışması” makalede öneri rehber olarak kısaltılmıştır.

Çalışmanın sonunda elde edilen bu verilerin kentsel tasarım süreçlerinde nasıl girdi sağlayabileceğine, geliştirilecek tasarımların “Süreç Tasarımı ve Yönetimi”ne dair örnekler sunulmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda kentsel tasarım rehberlerinin alt başlıklarından biri olan kent mobilyası ve zemin uygulama gibi detay ile sokak ölçeğindeki tasarım ve yönetim süreçlerine dair öneriler sunulmuştur. Çalışmada benimsenen “toplum temelli tasarım” yaklaşımı toplumun beklenti ve ihtiyaçlarına önem verilmesini; sürecin toplumsal dinamiklerle etkileşim içerisinde yürütülmesini öne çıkarır. Bu doğrultuda geliştirilen süreç ve program önerileri; yerele özgü tasarım, üretim ve ürün sonrası programların kapsam ve tanımlarının oluşturulması, değişen toplumsal ihtiyaç ve beklentiler doğrultusunda yeniden değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Bundan dolayı hazırlanan öneri rehber bir sonuç belgesi olarak değil; kentsel tasarımın toplumsal boyutunu odağına koyan, temelde bir süreç belgesi olarak ele alınmıştır. Çalışma ile kentsel tasarım yaklaşımlarına, kentten sosyo-kültürel boyutlarını, toplumsal katılımı ön plana çıkaran, kamusal mekânı yerele özgü değerlerle biçimlendirmeyi esas alan, bir süreç ve yöntem önerisi sunulmaktadır (Şekil 1).

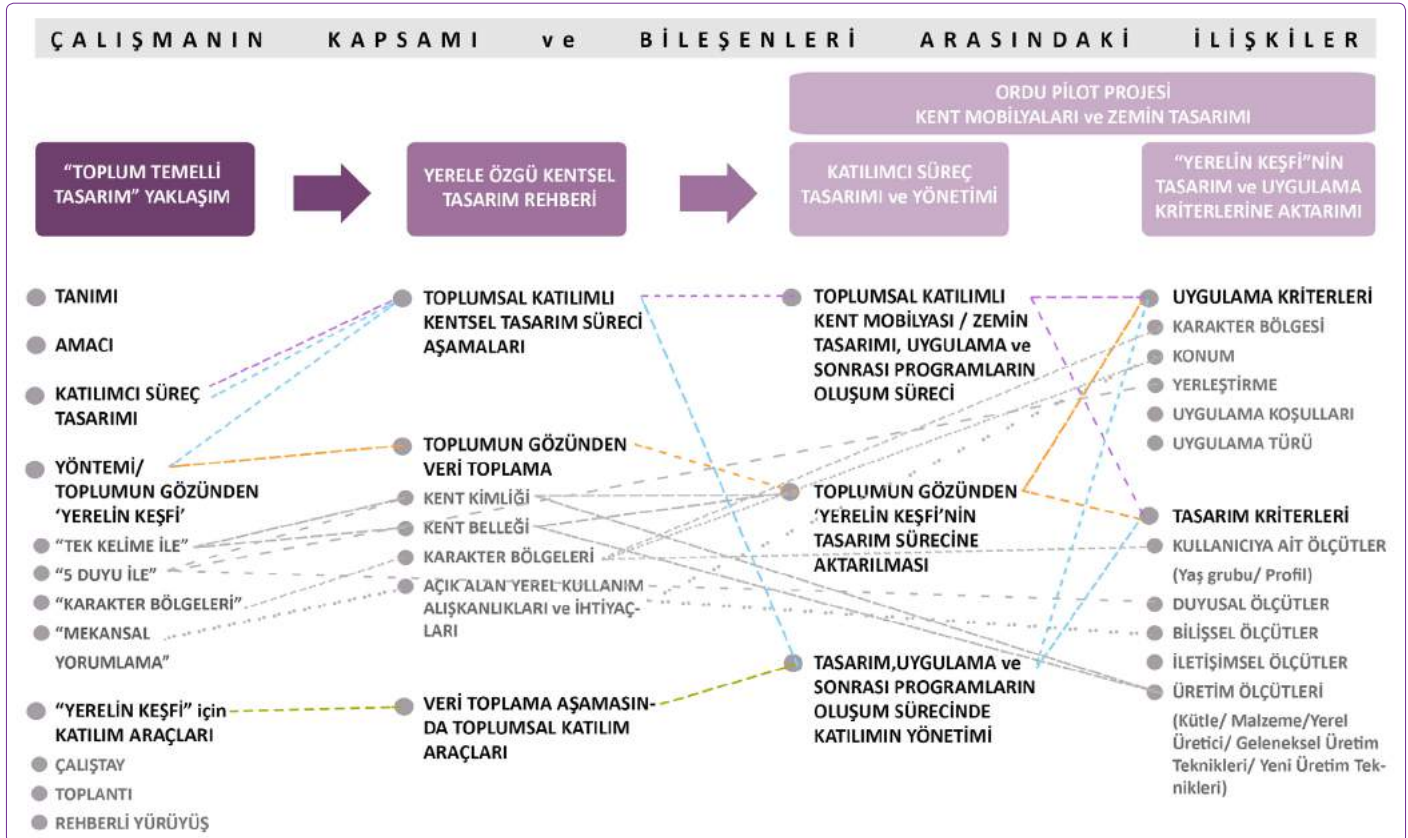
Kentsel tasarıma dair güncel yaklaşımlar, söz konusu disiplini sadece fiziksel bir biçimlendirme aracı olarak tanımlamamakta, disiplinin aynı zamanda sosyal, ekonomik ve ekolojik değerleri de ele alan bütüncül bir bakış açısına

sahip olması gerektiğinin altını çizmektedir. Bu doğrultuda kentsel tasarım, kent planlama disiplininin mekânla bağlantısını kuran, sosyal ve mekânsal hedefleri somutlaştıran projelendirme biçimi olarak tanımlanmaya başlanmıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve MSGSÜ, 2016a, s.6).

Kentsel tasarım disiplininin en önemli araçlarından biri olan Kentsel Tasarım Rehberleri, araştırma, tasarım ve uygulama süreçlerinin farklı aşamalarını tanımlayarak, kentsel yaşam kalitesinin yükseltilmesi yönünde gerekli adımları ortaya koymaktadır. Kentsel tasarım rehberleri mekân için vizyon ve strateji tanımlayan, fiziksel boyutla birlikte sosyo-kültürel boyutları da ele alan, mekânsal işlev ve tasarım detaylarını ortaya koyan, tasarım sürecini tüm aşamaları ve aktörleriyle tanımlayan, sistematik bir yaklaşım sunan rehberlerdir.

Tasarım stratejilerinden, detaylı tasarım önerilerine, süreç yönetiminden finansmana kadar uzanan bir sistem sunan kentsel tasarım rehberleri farklı temalar ve hedefler doğrultusunda hazırlanabilmektedir. Kentsel tasarım rehberleri ile ilgili dünya uygulamalarına bakıldığında farklı tema ve ölçeklerde çeşitli rehberlerin üretildiği görülmektedir. Söz konusu çeşitliliğe örnek olarak aşağıdaki rehber türleri verilebilir;

- ☑ Ülkesel kentsel tasarım politikaları,
- ☑ Yerel rehberler,

Şekil 1. Çalışmanın kapsamı ve bileşenleri arasındaki ilişkiler.

- ☐ Finansal teşvikleri barındıran rehberler,
- ☐ Özel bir alan için rehber,
- ☐ Tematik tasarım rehberleri,
- ☐ Teşvikleri belirten ve izleme programı içeren rehberler,

☐ Özel bir alanda uygulamaları yönlendiren rehberler (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve MSGSÜ, 2016a, s.146).

Literatürde yer alan rehber türleri ve yapılan sınıflandırmalar ile makalede önerilen rehberin türü ve tanımı arasındaki ilişki Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Ordu Kentsel Tasarım Rehberi Ön Çalışmasının literatür ile ilişkisi

"TOPLUM TEMELLİ TASARIM" YAKLAŞIMI İLE KURGULANAN ÖNERİ KENTSEL TASARIM REHBERİNİN LİTERATÜR İLE İLİŞKİSİ						
	TÜR	KAPSAM	ÖLÇEK	DİL		
LİTERATÜRDE KENTSEL TASARIM REHBERLERİNE İLİŞKİN YAPILAN SINIFLANDIRMALAR	ÇSB, 2016	GENEL REHBERLER	ÜLKESEL KENTSEL TASARIM POLİTİKALARI			ÖNERİ REHBERİN NİTELİKLERİ YEREL REHBER TEMATİK REHBER KATILIM REHBERİ PERFORMANS BELİRLEYEN REHBER YERE ÖZGÜ REHBER TEMATİK REHBER BELİRLİ BİR ALANA YÖNELİK REHBER KENTİN BELİRLİ BİR ÖZELLİĞİNE YÖNELİK REHBER SÜREÇ YÖNELİMLİ REHBER KENTİN BELİRLİ BİR ÖZELLİĞİNE YÖNELİK REHBER
		TEMATİK REHBERLER	SEKTÖREL KURUMSAL REHBERLER			
		PROJE REHBERLERİ	KENTSEL ELEMANLAR İÇİN ÖZEL REHBERLER	✓	✓	
		İZLEME ve DENETİM REHBERLERİ	PROJE YAPIM REHBERİ			
		KATILIM REHBERLERİ	UYGULAMA REHBERİ			
			ÜLKESEL YEREL			
	Lang, 2005 Aktaran: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2016	AÇIKLAYICI REHBERLER	REÇETE NİTELİKLİ YAPI VE YAPILAŞMA KONTROLU			
	TAVSİYE NİTELİKLİ REHBERLER	KENTSEL DETAYLARA YÖNELİK GENİŞ SEÇENEK DİZİNLERİ				
	PERFORMANS BELİRLEYEN REHBERLER	TASARIMDAKI SINIRLARI TANIMLAYAN BELİRLEYİCİ VE YÖNLENDİRİCİLER	✓	✓		
	Kentsel Tasarım Rehberleri Sistem. ÇSB, 2016	ÜLKESEL KENTSEL TASARIM POLİTİKALARI	ÜLKESEL KENTSEL TASARIM POLİTİKALARI			
KENTSEL TASARIM ÇERÇEVELERİ						
KENTSEL TASARIM KONSEPT PLANI						
YERLEŞMEYE İLİŞKİN KENTSEL TASARIM STRATEJİLERİ		KENTSEL ve KIRSAL TASARIM REHBERLERİ				
		KENTSEL TASARIM NORM ve STANDARTLARI				
		KENTSEL TASARIM ÖZETLERİ				
		KENTSEL TASARIM KODLARI				
YERE ÖZGÜ KENTSEL TASARIM REHBERLERİ		KENTSEL TASARIM PROJELERİNE YÖNELİK KENTSEL TASARIM REHBERLERİ				
		KENTSEL AKSLAR/ KENTSEL KOLİDORLAR	✓	✓		
		KENTSEL KAMUSAL MEKANLAR	✓	✓		
TEMATİK KENTSEL TASARIM REHBERLERİ	KENTSEL ODAKLAR	✓	✓			
	TEMATİK POLİTİKALARA DAYALI REHBERLER					
	TEMATİK ALANLAR İÇİN HAZIRLANAN REHBERLER					
	ARAYÜZ KENTSEL TASARIM REHBERLERİ	✓	✓			
KENT KİMLİĞİ VE DETAYDA KENTSEL TASARIM REHBERLERİ	KENT KİMLİĞİ VE DETAYDA KENTSEL TASARIM REHBERLERİ	✓	✓			
Koç, H. 1999	TEMAYA YÖNELİK REHBERLER	GÜVENLİK, YAYAYA DÖNÜK TASARIM, ENGELLİLERE DUYARLI TASARIM VS.				
	BELLİ BİR ALANA YÖNELİK REHBERLER	KENT MERKEZİ, KONUT ALANI, TARİHİ DOKU, GÖL VEYA DENİZ KİYISI, KAMPUS ALANI VS.	✓	✓		
	BİR KENTİN BELLİ BİR ÖZELLİĞİNE YÖNELİK REHBERLER	AĞAÇLAR, PARKLAR, SOKAKLAR, AYDINLATMA ELEMANI VS.	✓	✓		
Şala, D. 2013	PROJE YÖNELİMLİ TASARIM REHBERLERİ	BELİRLİ BİR ALAN VEYA KONSEPT ODAKLI TASARIM REHBERİ				
	SÜREÇ YÖNELİMLİ TASARIM REHBERLERİ	KONU ODAKLI HEDEFLER DOĞRULTUSUNDA SÜRECE DAYALI TASARIM REHBERİ	✓	✓		
	BİR KENTİN BELLİ BİR ÖZELLİĞİNE YÖNELİK TASARIM REHBERLERİ	KENTE AİT TEK BİR ÖZEL KONUYA ODAKLI TASARIM REHBERİ	✓	✓		

Makalede ele alınan “toplum temelli tasarım” yaklaşımı Tablo 1’de “Yerel Rehberler” olarak tarif edilen yerel yönetimlerin kendi idari sınırları içinde ele alınacak yerel özelliklerin, yerel potansiyellerin ve yerel katılım alternatiflerinin belirtildiği tasarım rehberlerinin kurgusunda kullanılmak amacıyla geliştirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda “bir yerleşme veya belde için, kente özgü olarak sadece o kentin tasarım konularını yönlendiren belgeler”in oluşmasına yönelik süreç tasarımı ve yönetim önerisi getirilmiştir. Süreç tasarımı ve yönetimine dair adımlar tanımlaması, katılım ve yöntemlerini açıklaması açısından öğretici ve yol gösteren niteliktedir. Yerel özelliklerin tasarım sürecine aktarılmasındaki potansiyellerin örneklenmesi, uygulama veya ürün sonrası programlara dair potansiyelleri ortaya koyması nedeniyle esnek bir rehberle işaret ederken; sürecin ürünle veya uygulamayla sonlandırılmayıp ürün sonrası programlara taşınması, veri toplamadan ürün sonrası program aşamasına kadar takibin gözetilmesi, yerel halkın değişen beklentileri ve ihtiyaçlar doğrultusunda programların yeniden ele alınmasının önerilmesi nedeniyle de dinamik bir rehber niteliği göstermektedir.

Çalışmada “toplum temelli tasarım” yaklaşımı doğrultusunda tanımlanan süreçte yerele özgü değerlerin tasarım ve uygulamaya aktarılmasında gözetilecek bazı belirleyici ve yönlendirici kriterler ortaya konulmuştur. Doğrudan tasarım diline değil de tasarımın sınırlarına yönelik olan bu kriterler nedeniyle bu çalışma performans belirleyici rehber özelliği de göstermektedir.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığının yayınladığı Kentsel Tasarım Rehberleri çalışmasında (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı & MSGSÜ, 2016a), kentsel tasarım rehberleri ile ilgili ülkemize uygun bir sistem önerisi yapılmış ve ülkesel ölçekten yapı ve sokak ölçeğine kadar rehberlik araçları geliştirilmiştir. Buna göre kentsel tasarım rehberleri; “Ülkesel Kentsel Tasarım Politikaları”, “Yerleşmeye İlişkin Kentsel Tasarım Stratejileri”, “Yere Özgü Tasarım Rehberleri” ve “Tematik Tasarım Rehberleri” olmak üzere dört başlık altında toplanmaktadır.

Makaleye konu olan çalışmayla ilişkili “Yere Özgü Kentsel Tasarım Rehberleri”; “Projeyle bağımlı, noktasal, özgül ve detaylı kentsel tasarım çalışmalarıdır. Yerel yönetimler tarafından rehberler ve tasarım araçları ile sunulmaktadır. Hazırlık süreci, mekâna özgü bir dizi çalışmayı, kentsel tasarım araç ve politikalarının yere özgü birleşerek mekânla buluşmasını gerektirmektedir.” (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve MSGSÜ, 2016b, s.173). Literatürde de belirtildiği gibi kentsel tasarım rehberlerinin “mekâna özgü” olma durumu beraberinde birtakım hazırlık çalışmalarını getirmektedir. Yere özgü değerlerin ve yerel potansiyelin toplumun katılımıyla keşfedilmesi, bulguların tasarım sürecine dahil edilmesine yönelik süreç yönetimi içeren bu çalışma, yere-özgü kentsel tasarım rehberleri için bir ön çalışma niteli-

ğindedir. Ordu kenti için hazırlanacak bir kentsel tasarım rehberi için hazırlık çalışması niteliğinde olan bu ön çalışma ile yere özgü niteliklerin keşfedilerek tasarım süreçleri ve araçlarıyla buluşturulması hedeflenmiştir.

Bu çalışma ile ilişkili olan bir diğer tür ise “Tematik Tasarım Rehberleri”dir. Tematik alanlar için hazırlanan bu rehberler kent mobilyaları, kentsel peyzaj çalışmaları gibi öğeleri içermektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı & MSGSÜ, 2016a). Altınordu kent merkezi için yerel yönetim tarafından hazırlanması hedeflenen kentsel tasarım rehberi ile mekâna özgü kent imajını temel alarak sokak, cephe ve kent mobilyası ölçeğine kadar yansıtılması istenmektedir. Bu noktada hazırlanması düşünülen kentsel tasarım rehberine ön hazırlık niteliğinde olan bu çalışmada, temel ilkelerin, öneri tasarımı ve yönetim süreçlerinin sunulması hedeflenmiştir.

Toplum Temelli Tasarım Yaklaşımı

Çalışmanın kurgusunu oluşturan temel yaklaşım “toplum temelli tasarım”dır. “Toplum temelli tasarım”, toplumun sahip olduğu özgün dinamikleri odağına alarak tasarımla buluşturmayı ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verirken, yerelin özgün kimliğine uygun çözümler geliştirmeyi, bu süreçte toplumun farklı paydaşlarını da sürecin parçası haline getirmeyi hedeflemektedir. “Toplum temelli tasarım” yaklaşımı kapsamında yerelin keşfi ile insan ve mekân ilişkisi üzerinden yere özgün dinamiklerin ve kimliğin keşfini amaçlayan çalıştaylar, araştırma ve katılım toplantıları, atölyeler, eğitimler gibi farklı paydaşları sürece dahil eden çeşitli araçlarla gerçekleştirilebilmektedir. “Toplum temelli tasarım” yaklaşımı kapsamında önerilen sürecin bütün aşamalarında yerel yönetimler, yerel halk ve sivil toplum örgütleri, üniversiteler ile özel sektörün yer alması ve bu paydaşların birlikte üretmesi hedeflenmektedir.

Katılım kavramı (Akkoyunlu, 1990; Soydan, 1990; Tekeli, 1990) sadece planlama disiplininde değil, odağında insanın olduğu pek çok alanda, insanın etkilendiği konularda söz sahibi olabilmesi ve karar alma süreçlerine dahil olabilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılım, demokrasi kavramıyla doğrudan ilişkilidir. Bir ülkede demokrasi ne kadar gelişmiş ve yönetim sisteminde ne kadar etkinse, bir yurttaş da o kadar bilinçlidir ve bu durum yaşadığı çevre hakkında kendisini sorumlu hissetmesine, yönetimde ve gerçekleşen uygulamalarda katılım gösterebilmesine olanak tanımaktadır.

Bireyin yaşamında önemli olan, gündelik hayatını sürdürdüğü, sosyal ilişkilerini ve komşuluk ilişkilerini kurduğu kentsel mekân, bu yönüyle sadece fiziki bir referansa değil, toplumsal olarak üretilen, canlı, yaşayan, aktif bir kavrama işaret etmektedir. Kenti kent yapan insan, yaşadığı çevreyi şekillendirmekte ve ona biçim vermektedir. İnsan mekândan bağımsız düşünülemez ve bu yüzden bir kentsel mekâna yapılacak müdahaleden en çok etkilenecek olan,

Şekil 2. Toplum temelli tasarım süreci.

o bölgede yaşayan insanlar olmaktadır. O halde bir kenti canlı kılan insanın, kenti hakkında alınacak kararlarda söz sahibi olması gerekmektedir.

“Toplum temelli tasarım” yaklaşımı 1960’lı yılların sonlarında geleneksel mimarlık ve planlama pratiklerine bir alternatif olarak geliştirilmiştir. Disiplinler arası yapıya sahip bu yaklaşım kapsamında yerel kapasiteyi geliştirmek, katılımcı yöntemler aracılığıyla topluluklara teknik açıdan destek olmak amaçlanmaktadır. Katılımcı karar alma süreçleri; kullanıcı dostu modeller ve teknolojiler kullanmak, tasarım ve geliştirme aşamalarına toplumun dahil edilmesi ve teknik destek sunulması gibi aşamaları içermektedir (Hou et al., 2005).

Bumin’in (1990) belirttiği gibi, mimar-şehircinin rolü üzerine özellikle 1968² yılı sonrası, Batı toplumlarında başlayan tartışmalar kentsel süreçlere katılım konusunda yeni ufuklar açmıştır. Mimar ve şehircinin ideal kenti önermeyeceği, her yerde geçerli tek tip bir kentin olmayacağı, kentin onu yaratan halkın kültürünün bir ifadesi olduğu yönündeki tartışmalar kuvvetlenmiştir. Her toplum kendine ait yaşam biçimi ve kültürüne göre şekillenen kentsel alanlar ve yere özgü birtakım özellikler içermektedir. Bu sebeple her kente yapılacak müdahale, uygulanacak tasarım o kente özgü olmalıdır.

“Toplum temelli tasarım” yaklaşımının en temel değerlerinden biri olan katılımcı karar alma süreçleri, yerele uygun uygulamaların yapılabilmesinin ve başarılı sonuçlar elde etmenin en kritik bileşenlerinden biri olarak ele alınmaktadır (Kretzman, J. P., & McKnight, J., 1993).

Kentsel tasarım rehberlerinin en önemli niteliklerinden biri olan “yere özgü” olmak, rehberlerin yerelin dinamiklerini göz önüne alarak, yereldeki ihtiyaçlara cevap verirken mevcut değerlerin ve kimliğin de korunmasını sağlamaktadır. Bu doğrultuda yapılacak olan çalışmalarda benimsenen en önemli yaklaşımlardan biri olan “toplum temelli tasarım” anlayışı; toplumun sahip olduğu özgün dinamikleri odağına alarak tasarımla buluşturmayı ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verirken, yerelin özgün kimliğine, tarihi

ve kültürel değerlerine uygun çözümler geliştirmeyi, bu süreçte toplumun farklı paydaşlarını da sürecin parçası haline getirmeyi hedeflemektedir (Şekil 2).

Bu çalışmada benimsenen yaklaşım kapsamında ilk etapta, çalışılacak olan alan ile ilgili hazırlık çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Hazırlık çalışmaları paydaşlarla yapılacak olan toplantılarla başlayarak, çalışmanın kapsam ve ölçeği belirlenmelidir. Çalışma alanına ilişkin mevcut çalışmalar, üst ölçek analizler incelenerek alana ilişkin ön bulgular elde edilmektedir. Çalışmanın hazırlık aşamasında belirlenen vizyon ve temel ilkeler doğrultusunda gerçekleştirilecek olan çalışmanın böylece ana hatları oluşturulmaktadır.

Ön hazırlık çalışmasının ardından saha çalışması aşamasına geçilmektedir. Bu aşamada “toplum temelli tasarım” yaklaşımı doğrultusunda “Kent Kimliğinin Tespiti”, “Karakter Bölgelerinin Tespiti”, “Kullanıcı İhtiyaçlarının Tespiti” gibi farklı amaçlara yönelik çeşitli araçlar kullanılabilir. Kullanılan bu yöntemler tüm paydaşların sürece katılımı ve ortak üretim yapmasına olanak tanıyan çeşitli platformlar, çalıştaylar, toplantılar ve atölye çalışmaları şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu aşamayı tamamlayıcı bir adım olarak ise uzman kişilerin katılımı ile disiplinler arası çalışmalar yapılabilir. Böylece birbirini besleyen bir süreç kurgulanmaktadır.

Üçüncü aşamada saha çalışmasından elde edilen bulgular değerlendirilip, değerlendirmeler neticesinde sorunlar ve potansiyeller ortaya konulmalıdır.

Dördüncü aşamada ise yapılan değerlendirmeler ve mevcut sorun, potansiyellerden yola çıkılarak yerele özgü ilke ve stratejiler belirlenmelidir. Bu aşamada saha çalışmasından elde edilen yerel kimlik öğeleri, korunması gereken değerler, yerele özgü sorunlar ve potansiyeller göz önüne alınarak tasarım çalışmalarına yön verecek temel ilkeler belirlenmelidir. Bu ilkelerden yola çıkılarak yerelin dinamiklerine ve ihtiyaçlarına uygun tasarım ilkeleri ortaya konulmalıdır. Bu tasarım ilkelerini hayata geçirmek üzere yerele özgü stratejiler geliştirilmesi sayesinde ilkelerin uygulama aşamalarına yönelik yol haritası da çıkartılmalıdır.

Yapılan tüm bu çalışmalar temel alınarak yere özgü geliştirilecek kent mobilyası tasarımı, sokak tasarımı/planla-

² Bumin Fransa’da öğrenci hareketleri ile başlayan 1968 olaylarına işaret etmektedir.

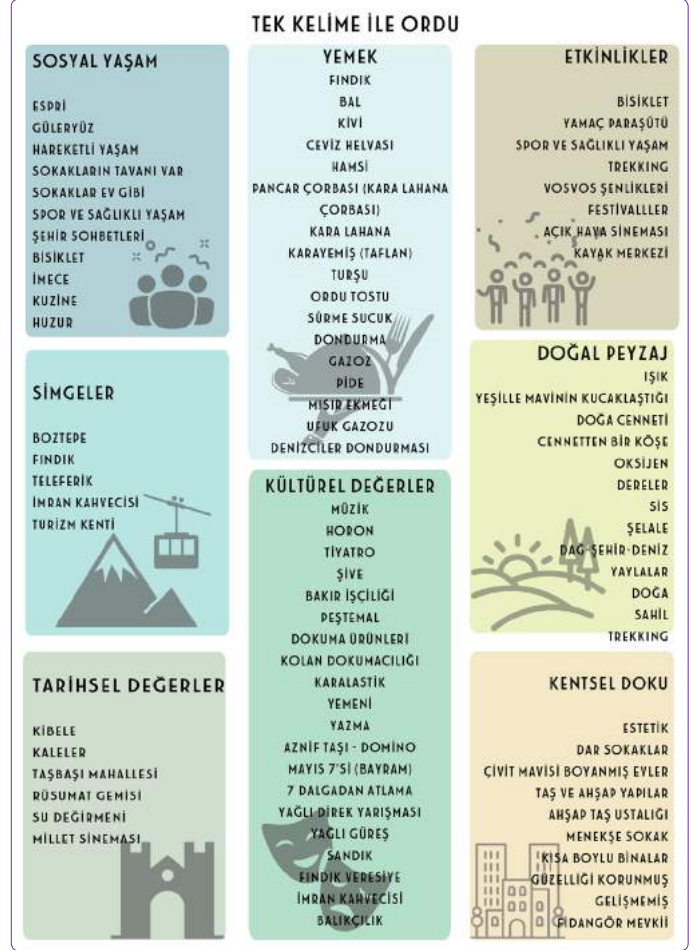
ması, cephe iyileştirme çalışmaları vb. çalışmaların altyapısı oluşturulabilir. Yapılacak olan tüm tasarım ve planlama çalışmalarının da yine katılımcı süreçlerle, tüm paydaşları sürece dahil edecek yöntemlerle gerçekleştirilmesi ile sürdürülebilir sonuçlar alınması mümkündür.

Toplum Temelli Tasarım Yaklaşımı Kapsamında Ordu'da Yerelin Keşfi

Ordu Kentsel Tasarım Rehberi Ön Çalışması kapsamında, Ordu kentinin karakteri, kimliği ve kent belleğinin tespit edilmesi ve geleceğe aktarılmasının kamusal mekânlar aracılığıyla nasıl gerçekleşebileceğine dair bir yöntem ve süreç önerisi geliştirilmiştir. Çalışma kapsamında oluşturulan "toplum temelli tasarım" yaklaşımı, Ordu kent ölçeğinde olup, Ordu kentinin herhangi bir ilçesinde bir kentsel tasarım projesinin uygulanmasında kullanılabilecek bir yöntemdir.

Ordu kenti, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansına (DOKA) bağlı TR90 Düzey 2 Doğu Karadeniz Bölgesinde yer almaktadır. 2017 yılı adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre Ordu kenti nüfusu 742.341'dir. Ordu kenti tarım ağırlıklı bir ekonomiye sahiptir. Tarımın büyük ölçüde fındık üretimine dayalı olmasına bağlı olarak Ordu'da gıda sanayi yatırımlarının çoğu fındık kırma, işleme ve fındık mamulleri üretimine yöneliktir. Kent ekonomisinde tarım ve hizmet sektörlerine göre daha küçük bir paya sahip olan sanayi sektörü gıda ürünleri imalatı, orman ürünleri ve mobilya sanayii, hazır giyim imalatı, madencilik ve toprağa dayalı sanayi, çimento ve hazır beton imalatında yoğunlaşmıştır. Ordu, sahip olduğu doğal, tarihi ve kültürel değerler gözetildiğinde turizm sektörünün gelişmesine olanak sağlayacak potansiyellere sahiptir. Doğal kaynakları, geniş ormanlık alanları, denizi, dereleri, yaylaları, tarihi dokusu, kendine özgü yerel yaşam tarzı ve gelenekleri (yayla hayatı ve festivaller), alternatif turizme uygunluğu (doğa turizmi, yayla turizmi, tarıma dayalı turizm, etkinlik turizmi, macera turizmi vb.) turizm açısından güçlü olduğu noktalarıdır.³

Ordu'nun yerel kimliğini ve toplumun algısını keşfetmek amacıyla Ordu'da bir saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda düzenlenen "katılım toplantıları" ile Ordu'nun kentsel kimlik ve belleği tespit edilip karakter bölgelerinin oluşturulmasına yönelik bir "çalıştay" yapılmıştır. "Ordu'yu Birlikte Düşünmek" adı altında 19-20 Haziran 2018 tarihlerinde gerçekleştirilen bu çalıştayın ilk aşamasını algısal referanslara odaklanan "Tek Kelime ile Ordu" ve "5 Duyu ile Ordu" isimli çalışmalar, ikinci aşamasını ise mekânsal referansları temel alan "Ordu Karakter Bölgeleri" ve rehberli yürüyüş yöntemini temel alan "Ordu Mekânsal Yorumlama" çalışmaları oluşturmuştur. İki günlük çalışmaya çoğunluğu Ordu Büyükşehir Belediyesi çalışanı olan toplam

Şekil 3. Tek Kelime ile Ordu çalışması.

57 kişi katılmıştır. Katılımcıların yaş aralığı 23-75 yıl olup, yaş ortalaması 39'dur. Bu kişilerin hepsi "Tek Kelime ile Ordu" ve "5 Duyu ile Ordu" isimli çalışmalara katılmış, 26 kişi "Ordu Karakter Bölgeleri" çalışmasına dahil olmuştur. "Ordu Mekânsal Yorumlama" çalışmasına odak grup yöntemi kullanılması sebebiyle Altınordu Belediyesi⁴ sınırlarında ikamet eden ve belediyede çalışan altı kişi katılmıştır.

"Tek Kelime ile Ordu" Çalışması

Kent imajı ve kentin nasıl algılandığı uzun yıllardır kent planlama çalışmalarında önemli bir yer edinmiştir (Arnheim, 2004; Dondis, 1998; Lynch, 1960). "Tek Kelime ile Ordu" çalışması, kentlilerin zihinlerindeki Ordu imajını keşfetmeyi amaçlayan bir çalışmadır. Çalıştayın ilk aşamasında katılımcılara projeye dair bilgilendirme yapılmış, devamında "Tek Kelime ile Ordu" çalışması kapsamında katılımcılardan Ordu'yu tek kelime ile tanımlamaları istenmiştir. Katılımcılar "Ordu" denildiğinde akıllarına gelen ilk kelimeyi söylemiş ve eş zamanlı olarak proje ekibi kelimeleri not almıştır. Daha sonra bu kelimelerden benzerlikler

³ https://www.doka.org.tr/bolgemiz_Ordu-TR.html (Erişim Tarihi: 10.06.2020).

⁴ Altınordu, Ordu ilinin merkez ilçesi konumunda olup, Ordu'nun 2013 yılında büyükşehir olması ile birlikte kurulmuştur. 2019 nüfus sayımına göre 217.640 nüfusu ile ilin en kalabalık nüfusa sahip ilçesidir.

taşıyanlar gruplanarak, Sosyal Yaşam, Simgeler, Yemek, Tarihsel Değerler, Etkinlikler, Kültürel Değerler, Doğal Peyzaj ve Kentsel Doku başlıkları altında toplanmıştır. Bu çalışma, kent ile ilgili gelenekler, yemekler, türküler, günlük yaşam alışkanlıkları, anılar vb. pek çok konuda katılımcılardan veri toplayarak kent kimliği ile ilgili altyapıyı oluşturmada yardımcı olmuştur. Çıkan sonuçlar Şekil 3'te görülmektedir.

"5 Duyu ile Ordu" Çalışması

"5 Duyu ile Ordu" çalışması, kentlinin yaşadığı mekânı görme, duyma, tatma, dokunma ve koklama üzerinden duysal anlamda nasıl algıladığının ölçümü ile kent kimliğinin tespitini hedeflemiştir. Katılımcıların kent algılarını ve kent kimliğini beş duyu üzerinden tanımlamak bu çalışmanın temel amacıdır. Kenti okumayı, sahip olduğumuz beş temel duyu üzerinden yapmak, kent algısına yaratıcı bir bakış açısı getirmektedir. Bu bağlamda katılımcılara sorulan "Ne Duyuyorsunuz, Neyi Görüyorsunuz, Ne Tadıyorsunuz, Neyi Kokluyorsunuz, Neye Dokunuyorsunuz?" soruları üzerinden Ordu'nun kimlik ve bellek öğelerinin tespiti yapılmıştır. Katılımcıların cevapları Şekil 4'te görülmektedir.

Katılımcılardan elde edilen cevaplar doğrultusunda Ordu'nun kent kimliği aşağıdaki gibi özetlenmiştir:

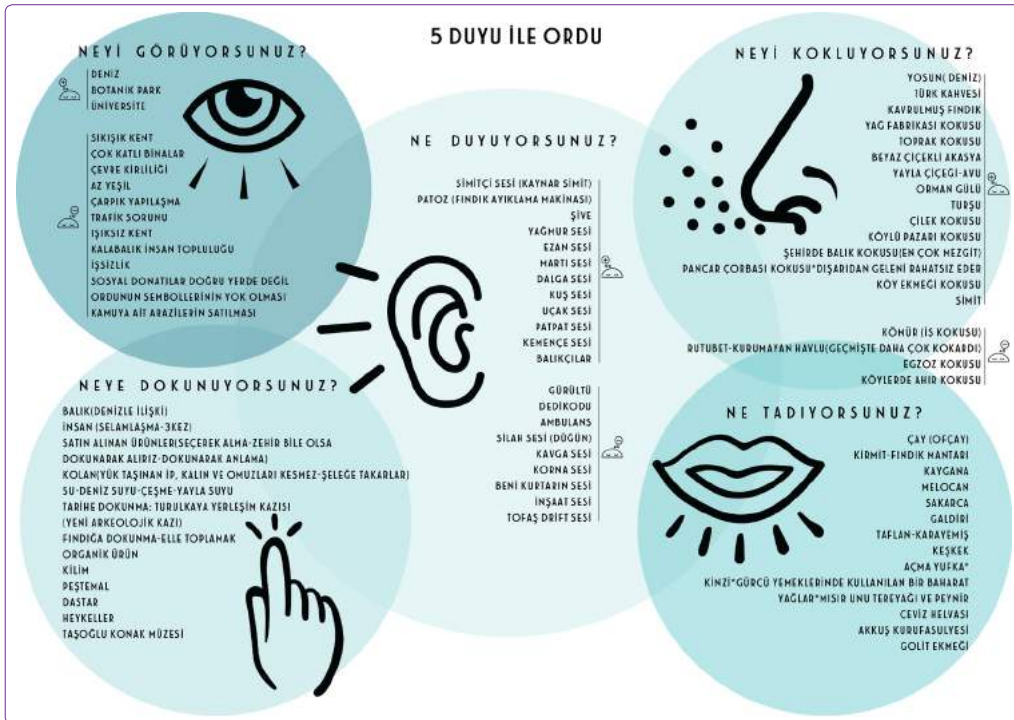
- ☐ Kıyı ile ilişkisi yüksek,
- ☐ Manzara ve imaj noktaları bulunan,
- ☐ Turizm potansiyeli olan,
- ☐ Tarımsal üretimde uluslararası öneme sahip bir ürün tipi yetişen,

- ☐ Yöreye özgü gelenekleri olan,
- ☐ Doğal peyzaj karakteri açısından zengin,
- ☐ Tarihsel sokakları bulunan,
- ☐ Yakın geçmişte farklı toplumların yaşaması ile oluşan zengin kültürel yapıya sahip.

Ordu Karakter Bölgeleri Çalışması

Çalıştayın ikinci aşamasında ise Ordu ve Altınordu ilçesi ölçeğinde mekânsal kullanımların tespiti için "Ordu Karakter Bölgeleri" çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada kentlinin, hangi mekânı hangi zaman diliminde ve amaçla kullandığının harita üzerinden tespit edilerek karakter bölgelmesi yapılması hedeflenmiştir. "Karakter, kendine özgü kimliği olan mekânı tanımlamaktadır. Yerel karakteri anlamak kentsel ve doğal peyzajın birlikte ele alınarak yerelde farklılaşan örüntünün ve kültürün anlaşılması ile mümkündür" (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı & MSGSÜ, 2016a). Bu hedef doğrultusunda Ordu'da yerel halkın katılımı ile gerçekleştirilen çalıştayda beşer kişiden oluşturulan beş grup yuvarlak masa etrafında bir moderatör eşliğinde toplanmış, katılımcılara kentte hangi mekânları hangi amaçla kullandıkları sorulmuştur. Katılımcıların bu soruları cevaplamaları ve kullandıkları mekânları işaretlemeleri için büyük boy bir Ordu haritası ve Altınordu haritası hazırlanmıştır. Belirlenen 14 sorunun cevabını haritada işaretlemek için her soruya özel renk ve sembollerde kağıtlar hazırlanarak harita iğneleri oluşturulmuştur.

Katılımcıların her birinin verdiği cevaplar haritaya işlenirken, moderatör tarafından oluşturulan tabloya da eş za-

Şekil 4. 5 Duyu ile Ordu çalışması.

birleştirilerek oluşturulan haritada kentsel kullanımların Altınordu genelinde Taşbaşı, Sahil, Akyazı, Çınarlar'da yoğunlaştığı görülmektedir. Bu alanları sırasıyla; Eski Fidangör, Güzelyalı Mahallesi ve Boztepe takip etmektedir. Taşbaşı, tarihi dokuya sahip olması nedeniyle yerli halkın vakit geçirmek istediği yerler arasında en çok tercih edilen yerdir. Sahil ise gezmek, rekreasyon ve yürümek gibi aktivitelere imkân sağladığı için en çok tercih edilen yerler arasında yer alırken, Çınarlar ağaçlık olma özelliği ile ön plana çıkmaktadır.

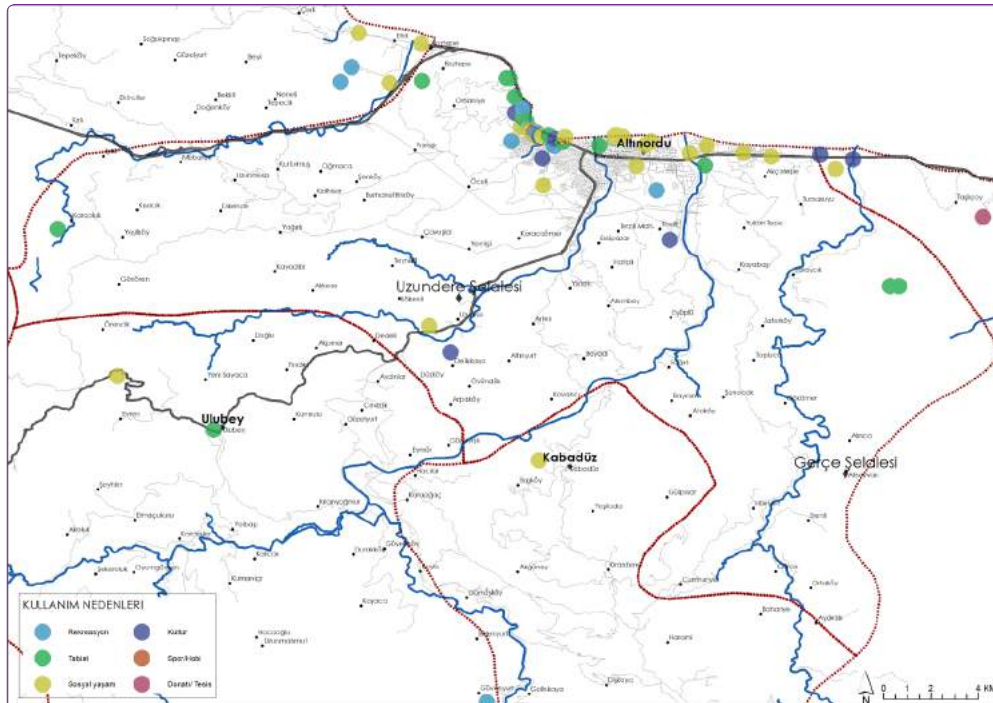
Altınordu ölçeğindeki kamusal kullanım alanlarının tespitine ek olarak bu alanların kullanım nedenleri de sorulmuştur. Kullanım nedenleri Ordu ölçeğinde yapılan çalışmayla aynı başlıklar (rekreasyon, kültür, spor/hobi, sosyal yaşam, tabiat, donatı/tesis) altında sınıflandırılmış ve Şekil 8'de mekânsal olarak ifade edilmiştir. Haritada görüldüğü üzere rekreasyon amaçlı kullanılan alanlar arasında Akyazı sahili, Boztepe (teleferik), Leman Kültür, Piknik Alanı ve Hatıra Koruluğu yer alırken; halkın tabiat ile iç içe olmak için tercih ettikleri yerlerin başında Boztepe, Çınarlar ve Kirazlıman gelmektedir. Spor/hobi amaçlı kullanılan yerlerin başında Sahil, Güzelyalı ve Kentpark gelirken Boztepe, sunduğu tabiat ve manzaranın yanı sıra yamaç paraşütü gibi spor aktiviteleri ile bu alanlara eklenmektedir. Sosyalleşme amaçlı gidilen alanlar arasında ise; Altınordu sahili ve alışveriş için gidilen merkezdeki Fidangör Caddesi yer almaktadır. Taşbaşı Mahallesi tarihi dokuya sahip olması nedeniyle yerli halkın vakit geçirmek istediği yerler arasında en çok tercih edilen alandır. Tüm katılımcıların işaretlediği önemli alanlardan biri olan Altınordu sahilinde yürüyüş, bisiklete

binme gibi spor aktiviteleri yapılırken, Akyazı mevki denize girmek için tercih edilmektedir. Buna ek olarak, Çınarlar ağaçlık olma özelliği ile ön plana çıkmaktadır.

Çalışma kapsamında elde edilen verilerden Altınordu ölçeğinde karakter bölgeleri oluşturulmuştur. Bu doğrultuda Altınordu, kentsel kamusal alan kullanımına göre beş ayrı karakter bölgesine ayrılmıştır. Buna göre; Boztepe bölgesi kentsel simge olarak belirlenmiş, tarihi kentsel dokuya sahip Taşbaşı Mahallesi ve Menekşe Sokak Ordu'nun kültürel ve mimari kimliğini yansıtan tarihi çekirdek alanı olarak ayrılmış, eski ve yeni Fidangör caddeleri kentin sosyalleşme amaçlı yoğun ve yaya kullanımlı ticari aksı olarak tanımlanmış, sunduğu aktivite ve rekreasyon olanaklarıyla kıyı ile yüksek ilişki kurmak isteyen yerel halkın sosyal yaşamında çok önemli bir yere sahip olan sahil bölgesi ön plana çıkmıştır. Sahil bölgesi de kent içindeki konumu, kentin eşikleri, değişen yerleşim dokusu ve kamusal kullanımlar ile olan ilişkisine göre kent içi sahil ve sayfiye alanı olarak iki bölgeye ayrılmıştır.

Mekânsal Yorumlama Çalışması: Ordu

Çalışmanın devamı olarak mekânsal kullanımların tespit edilmesi amacıyla gerçekleştirilen "Mekânsal Yorumlama" çalışması "Rehberli Yürüyüş-Guided Walk" (Aksümer, 2019; Evans & Jones, 2011) yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Rehberli yürüyüş; hareketli/gezici yöntemler arasında yer alan bu nitel yöntem yaklaşımı kapsamında "Birlikte Yürümek" (Go-Along), "Rehberli Yürüyüş" (Guided Walk) gibi hareketli araştırma yöntemleriyle araştırmacılar, gelecekteki masa başı nitel yöntemlerin yeterli olmadığı nok-

Şekil 8. Altınordu ölçeğinde bölgelerin kullanım nedenleri.

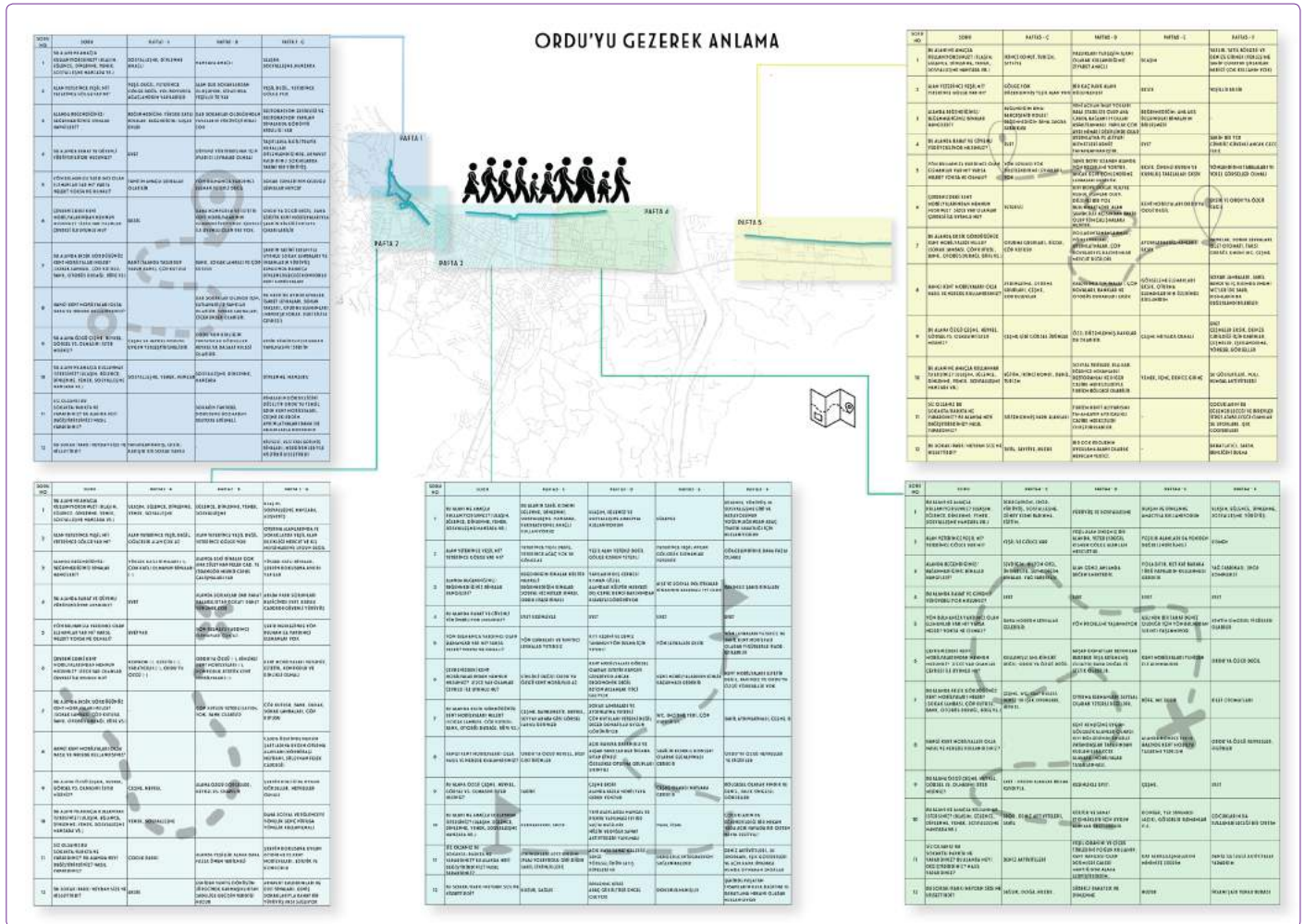
talarda, sahada görüştükları kişilerle birlikte araştırma hareketli bir şekilde gerçekleştirmektedirler. Bu yöntemler aracılığıyla özellikle yer/mekân bağlamındaki sorulara daha detaylı cevap alınabilmektedir. Rehberli yürüyüşler bir kişiyle yapılabildiği gibi odak grup görüşmeleri şeklinde 5-6 kişilik gruplar halinde de yapılabilmektedir (Fincham et al., 2010). Bu nedenle rehberli yürüyüş yöntemi çalışmada Altınordu Belediyesi'nde çalışan altı kişi ile odak grup şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Ordu'da bu doğrultuda gerçekleştirilen çalışmanın temel amacı, katılımcıların yürüdükleri mekânlardaki ihtiyaçları yerinde belirlemelerini sağlamaktr. "Rehberli Yürüyüş-Guided Walk" yöntemi ile "Mekânsal Yorumlama" adı altında gerçekleştirilen bu çalışma, kentlinin kentsel mekânda yürümeyi ve kamusal alan kullanımını deneyimlerken, çevresindeki eksiklikleri tespit edip, öneriler getirmesine olanak tanıyan bir farkındalık çalışmasıdır.

Çalışma kapsamında araştırmacılar tarafından belirlenen yürüyüş rotalarında katılımcılarla birlikte yürünerek, kamusal mekânda kent mobilyalarına ve kamusal mekânın

kullanımına yönelik eksikliklerin, sorunların ve ihtiyaçların tespit edilmesi amaçlanmıştır. Çalışmada Altınordu merkezi beş bölgeye ayrılmış ve her bir bölgenin haritaları katılımcılara dağıtılmıştır. Bu bölgelerde belirlenen yürüyüş güzergâhlarında, yerel halktan katılımcılara proje ekibi veya belediye çalışanlarından bir kişi eşlik ederek yürünmüş ve belirlenen 12 sorunun cevabı harita üzerine işlenmiştir. Belirlenen güzergâhı yürüyen katılımcılar, mekânda algıladıklarını harita üzerine notlar olarak işaretlemişlerdir. Yürünen güzergâhın kamusal yaşamdaki rolü anlaşılmaya çalışılmış; katılımcılardan bu güzergâhta yer alan oturma elemanı, büfe, aydınlatma, görsel öğeler, otobüs durakları gibi kent mobilyalarına yönelik fikir belirtmeleri istenmiştir. Kent mobilyaları ve alan kullanımını konusunda hazırlanan sorular şunlardır:

1. Bu alanı ne amaçla kullanıyorsunuz? (ulaşım, eğlenme, dinlenme, yemek, sosyalleşme, manzara vb.)
2. Alan yeterince yeşil mi, yeterince gölge var mı?
3. Alanda beğendiğiniz/beğenmediğiniz binalar hangileridir?

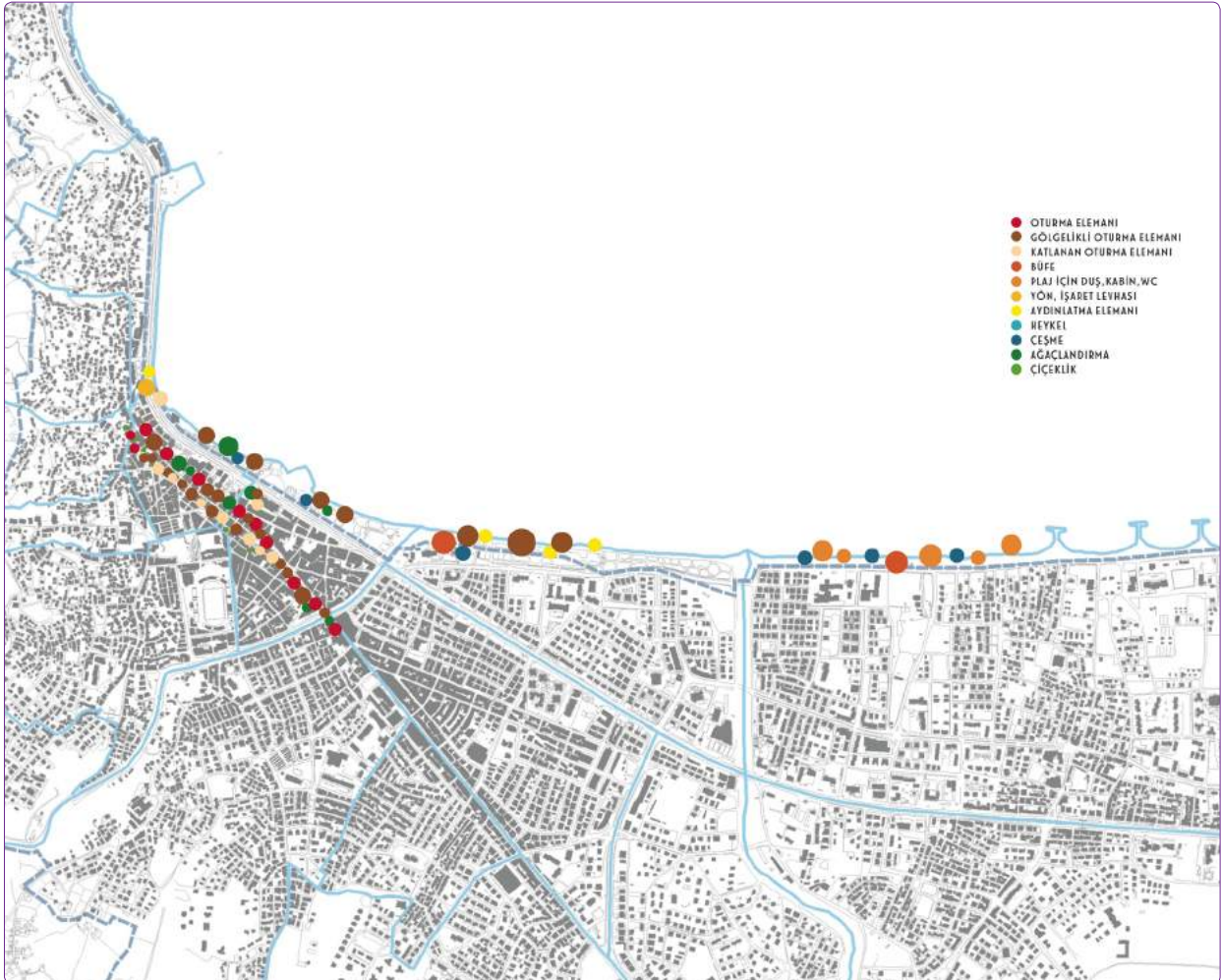
Şekil 9. Ordu'yu gezerek anlama alışması.

4. Bu alanda rahat ve güvenli yürüyebiliyor musunuz?
5. Yön bulmanıza yardımcı olan elemanlar var mı? Varsa nelerdir? Yoksa neler olmalıdır?
6. Çevrenizdeki kent mobilyalarından memnun musunuz? Sizce var olanlar çevresi ile uyumlu mu?
7. Bu alanda eksik gördüğünüz kent mobilyaları nelerdir? (sokak lambası, çöp kutusu, bank, otobüs durağı, büfe vs.)
8. Hangi kent mobilyaları olsa nasıl ve nerede kullanırsınız?
9. Bu alana özgü çeşme, heykel, görsel vs. olmasını ister misiniz?
10. Bu alanı ne amaçla kullanmak istersiniz? (ulaşım, eğlence, dinlenme, yemek, sosyalleşme, manzara vb.)
11. Siz olsanız bu sokakta/parkta ne yapardınız? Bu alanda neyi değiştirdiniz? Nasıl yapardınız?
12. Bu sokak/park/mezdan size ne hissettirdi?

Bu çalışmada sorulan sorulara verilen cevaplar tablolaştırılıp, yürüyüş güzergâhlarına ve alanlara göre gruplandırılarak Şekil 9'da gösterilmiştir.

Şekil 10'da gösterilen Altınordu kamusal alan kullanım-larına yönelik yapılan incelemeler neticesinde şu bulgular elde edilmiştir;

- ❑ Plaj bölgelerinde giyinme-soyunma kabini, duş, tuvalet, gölgelendirme elemanlarına ihtiyaç vardır.
- ❑ Ordu'nun kimliğini temsil eden görsel simgeler ve heykeller talep edilmekte ve mevcut heykellerin korunmasına yönelik bilinç eksikliği bulunmaktadır.
- ❑ Sahildeki oturma elemanları özellikle yaz aylarında güneş nedeniyle tercih edilmemekte, bunun yerine ağaçlık alanlardaki oturma elemanları daha çok tercih edilmektedir. Bu da kent mobilyalarının gölgelikle birlikte düşünülmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.
- ❑ Fidangör Caddesinde yeşil ve oturma elemanı, Taşbaşı Mahallesinde ise oturma/dinlenme alanları eksiktir.
- ❑ Ordu'nun kimliğini yansıtan büfe ve mısır-kestane arabası gibi öğeler eksiktir.
- ❑ Hem yerel halk hem de turistler için bilgilendirme ve yönlendirme levhaları yetersizdir.

Şekil 10. Altınordu kamusal alan kullanım ihtiyaçları.

- ☐ Sahilde olmasına rağmen mahalle içinde çocuk oyun alanları eksiktir.
- ☐ Çöp kutuları yetersiz ve bakımsızdır. Aydınlatma elemanları sahilde yeterli olmakla birlikte kent genelinde eksiktir.

Bu bulgular göz önüne alınarak çalışma kapsamında pilot çalışma olarak yerele özgü kent mobilyası ile zemin uygulamalarına yönelik tasarım ve yönetim süreci önerileri geliştirilmiştir.

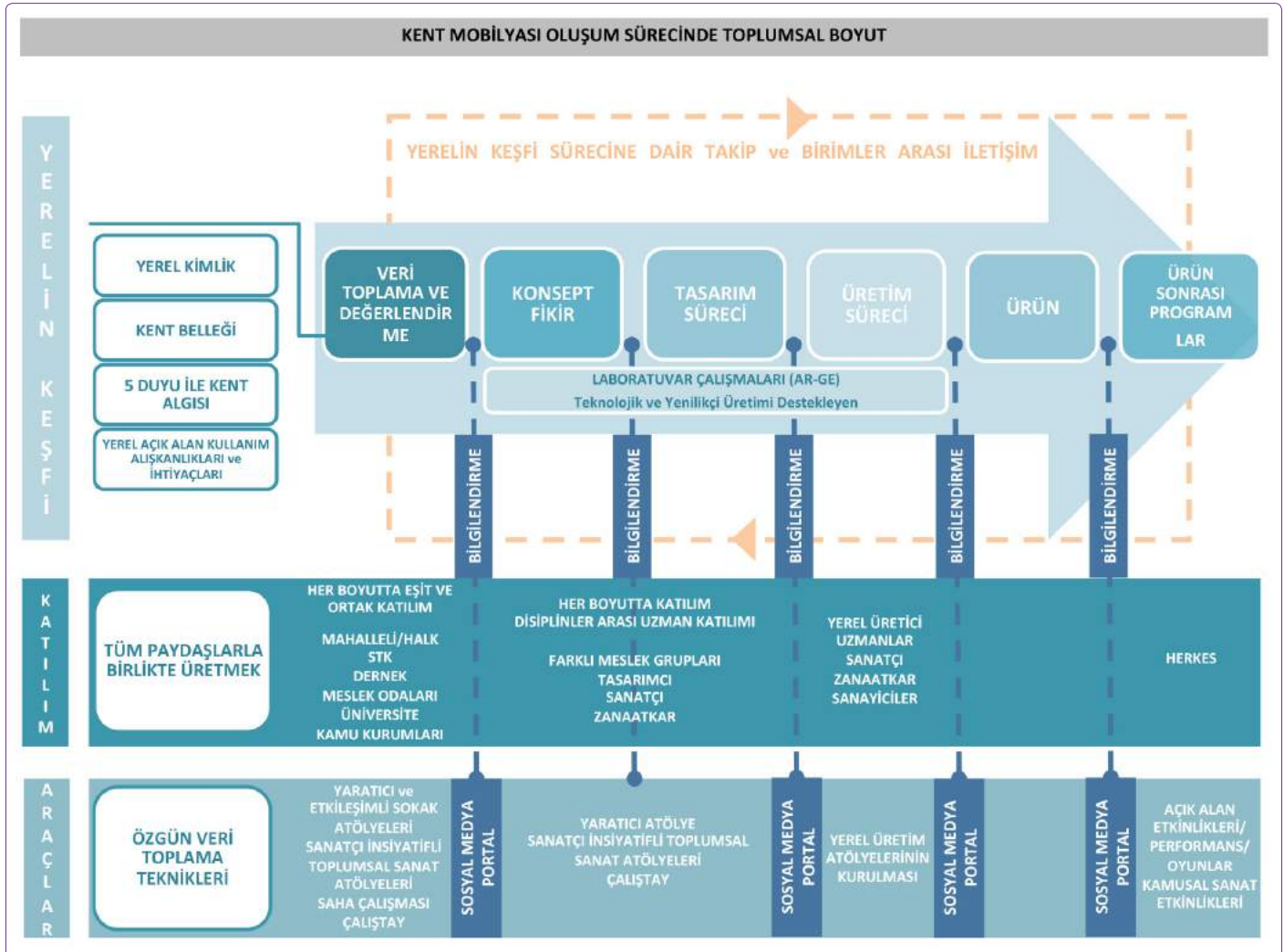
Yerele Özgü Tasarım ve Yönetim Süreci Önerileri

“Toplum temelli tasarım” yaklaşımı ile tanımlanan katılımcı süreç tasarımı ve yöntemlerinin yerele özgü tasarımların oluşumunda yol gösterici olacak kentsel tasarım rehberlerine nasıl aktarılacağı, Ordu pilot çalışması üzerinden üretilen öneri rehber ile açıklanmıştır. Bu pilot çalışmada yerelin keşfi ile elde edilen Ordu’ya özgü bulguların tasarım, uygulama ve programlara dönüştürülmesini açıklayan süreç tasarımı ve yönetimi örnekleri oluşturulmuştur. Pilot çalış-

mada oluşturulan öneri rehber kent mobilyaları ve zemin uygulamaları üzerinden örneklerle sunulmuştur.

Şekil 11’de görüldüğü üzere, “toplum temelli tasarım” yaklaşımı ile tanımlanan süreç; yerele özgü tasarım ürünlerinin oluşumuna altı aşama ile aktarılmıştır. Tüm süreç her boyutta eşit ve ortak katılımı ve her aşamada toplumsal bilgilendirmeyi gözetmektedir. Her aşamada gözetilen toplumsal katılımın sağlanması için yaratıcı ve etkileşimli sokak atölyeleri, sanatçı inisiyatifi toplumsal sanat etkinlikleri gibi özgün tekniklerin yanı sıra çalıştaylar ve saha çalışmaları araç olarak tanımlanmıştır. Toplumsal bilgilendirme için ise sosyal medya ve portal gibi araçlar örnek gösterilmiştir.

Süreç, ön hazırlık ve üst ölçekte verilerin toplanmasından sonra “Yerelin Keşfi” aşaması ve toplumun aktif katılımını gözetken veri toplama/değerlendirmeyle başlamaktadır. Bu aşamada yerel dinamikler, kültürel değerler, kent kimliği ve belleği, toplumun kent algısı ve gelecek beklentileri, kentin sorun ve potansiyellerine yönelik toplumun gözünden toplanan veriler analiz edilmekte ve geleceğe aktarılmak iste-

Şekil 11. Toplum temelli tasarım yaklaşımı kapsamında kent mobilyası oluşum süreci.

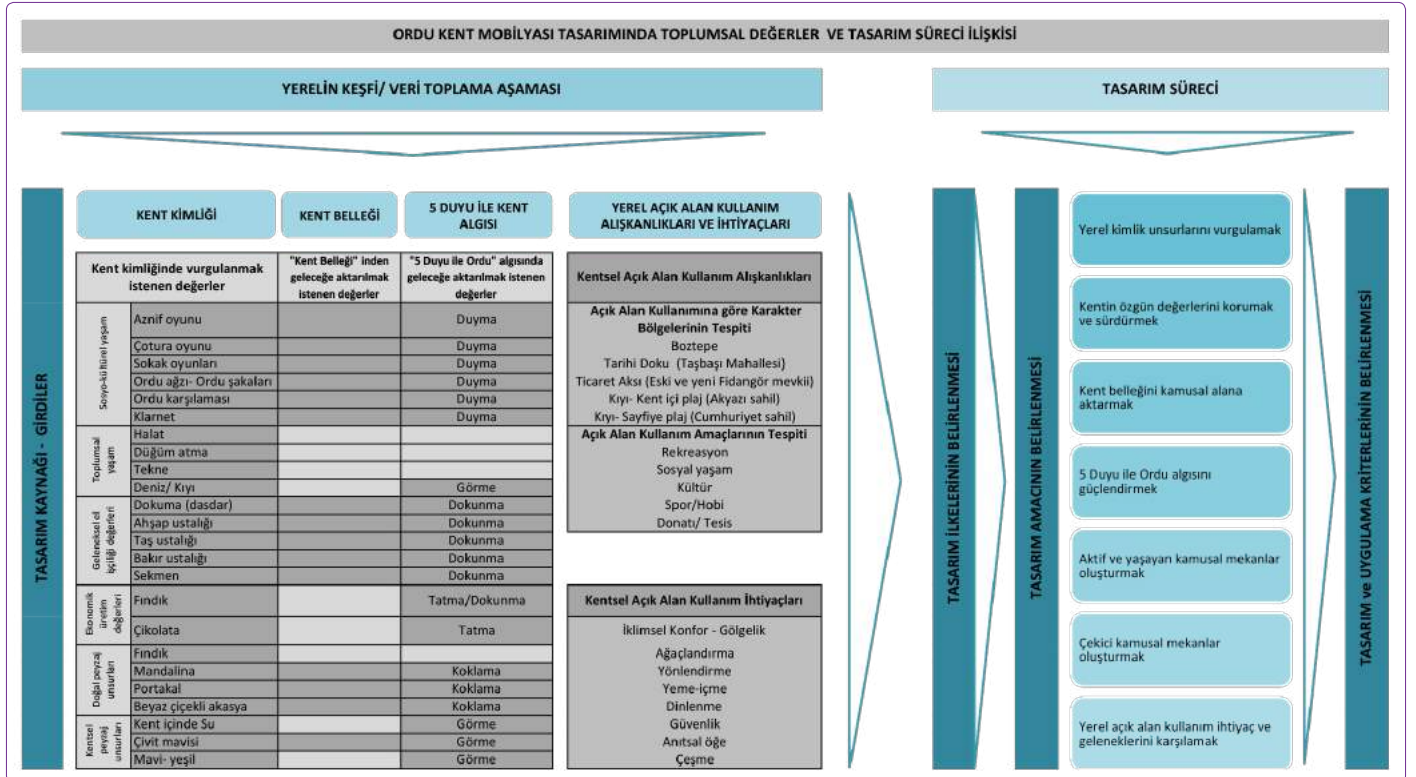
nen değerler ayıklanmaktadır. Yerelin keşfi sürecinde veri toplanırken halk, sivil toplum kuruluşları, meslek odaları, üniversite, kamu kurumlarının eşit ve ortak katılımı gözlemlenmektedir. Sonraki aşamada ise belirlenen bu değerler ve ihtiyaçlar ışığında tasarım ilke ve stratejileri geliştirilirken; tematik fikir seçenekleri şekillenerek tasarım süreci başlanmaktadır. Tasarım sürecinde tasarıma kaynak oluşturan kent kimliği ve belleği, yerel kültür ve toplumsal ihtiyaçlar; yerel halkın kamusal alan kullanım alışkanlıkları ve kamusal alanların mekânsal ihtiyaçları ile ilişkilendirilmektedir. Tematik fikir oluşumu ve tasarım sürecinde de yine her boyutta katılım beklenirken farklı disiplinlerden uzmanların sürece katılımı ayrıca önemsenmektedir. Üretim sürecinde ise yerel üretici, sanatçı, zanaatkar, uzman, sanayici gibi yerel aktörlerin rol oynaması beklenmektedir. Yerel üretim atölyelerinin kurulması araç olarak tanımlanmaktadır. Üretim süreci ürünün oluşmasıyla sonlanmaz; ürün sonrası programlarla dinamik olarak devam etmektedir. Üretilen ürün ile ilişkili sokak etkinlikleri, eğitim programları, kamusal sanat etkinlikleri, oyun ve performanslar araç olarak tanımlanabilir. Sürecin başından sonuna kadar aktörler ve ilişkili kamu birimleri arasında iletişim ve takibin sürekliliği esastır. Bu şekilde alınan geri dönüşler ile gelecek ihtiyaçlar yeniden tanımlanarak, ürün ve programlar geliştirilebilmektedir.

Ordu pilot çalışmasında gerçekleştirilen saha çalışması ile "Yerelin Keşfi" olarak tanımlanan aşamada toplumun gözünden Ordu'ya özgü sosyo-kültürel, ekonomik, toplum-

sal ve mekânsal veriler toplanmıştır. Bu aşamada gerçekleştirilen çalıştaylar ve mekânsal yorumlama çalışmaları ile toplumun farklı paydaşları sürece katılmış; bunun sonucunda kent kimliği, belleği, beş duyu ile kent algısı ile yerel kamusal alan kullanım alışkanlıkları ve ihtiyaçlarına yönelik bulgular elde edilmiştir. Bu bulgulardan kent kimliğinde vurgulanması, kent belleğinden geleceğe aktarılması ve Ordu algısında yaşatılması beklenen değerler yerele özgü tasarımın kaynağı olarak ele alınmıştır. Bu değerlerle birlikte tespit edilen yerel kamusal alan kullanım ihtiyaçları ve alışkanlıkları tasarım sürecinde girdi olarak kullanılmıştır.

Kent kimliğinde vurgulanması beklenen değerler altı başlıkta toplanmıştır (Şekil 12):

- ☐ Sosyo-kültürel yaşam kapsamında; aznif oyunu, çotura oyunu, sokak oyunları, Ordu ağzı-Ordu şakaları, Ordu karşılaşması (folklorik oyun), klarnet ustalığı vb. değerler (Şekil 13, 14; Ek 1-3),
- ☐ Toplumsal yaşam kapsamında; halat, düğüm atma, tekne, deniz/kıyı ilişkisi vb. unsurlar,
- ☐ Geleneksel el işçiliği kapsamında; dokuma (dasdar), ahşap ustalığı, taş ustalığı, bakır ustalığı, sekmen vb. değerler (Ek 3),
- ☐ Ekonomik üretim değerleri olarak; fındık ve çikolata (Ek 4),
- ☐ Doğal peyzaj unsurları olarak; fındık, mandalina, portakal, beyaz çiçekli akasya,

TASARIM KAYNAĞI - GİRDİLER

TASARIM ve UYGULAMA KRİTERLERİNİN BELİRLENMESİ

Şekil 12. Ordu kent mobilyası tasarımında toplumsal değerler ve tasarım süreci ilişkisi.

▣ Kentsel peyzaj unsurları olarak; kent içinde su, yapılar-
da çivit mavis, mavi-yeşil renkleri ön plana çıkmıştır.

Kent belleğinden geleceğe aktarılması beklenen öğeler ise genel olarak çocuk sesi, müzik sesi, kuş sesi, narenci-ye kokusu, geleneksel el işçiliği olarak belirlenmiştir (Şekil 12).

Toplumun Ordu kimliğine yönelik gelecek beklentileri, gelecek Ordu algısı ve yaşatılması beklenen kültürel değerleri; tasarım amaçlarını ve tematik fikir alternatiflerini şekillendirmiştir. Toplum katılımı ile elde edilen bulgular neticesinde; mekânın fiziksel ve işlevsel ihtiyaçlarının ötesinde bellek aktarımı, canlılık, cazibe, geleneksel değerlerin sürdürülmesi gibi önemli sosyo-kültürel ve toplumsal ihtiyaçlar da tasarım amaçlarına eklenmiştir. Bu doğrultuda tasarım amaçları; yerel kimlik unsurlarını vurgulamak, kentin özgün değerlerini korumak ve sürdürmek, kent belleğini kamusal alana aktarmak, aktif ve yaşayan kamusal mekânlar yaratmak, çekici kamusal mekânlar oluşturmak, yerel kamusal alan kullanım ihtiyaç ve geleneklerini karşılamak olarak sıralanmıştır.

Tematik fikir alternatifleri de yerelin keşfi aşamasından elde edilen bulgular ve belirlenen tasarım amaçlarını sağlama doğrultusunda geliştirilmiştir. Bu amaçla tematik fikir alternatifleri; yaşayan sokaklar, çocuk sesi, müzik sesi, oyun, fındık kabuğunun geri dönüşümü ve fındığın görünürlüğü çerçevesinde geliştirilmiştir (Şekil 13, 14; Ek 1-4).

Süreç, katılım ve yerellik odağında geliştirilen öneri rehberde iki ana bölümde yerele özgü tasarımların oluşumuna yönlendirme yapılmıştır. Bunlar; (a) süreç tasarımı ve yönetimine yönelik hazırlanan şemalar, (b) uygulama ve tasarım kriterlerine ait ölçütlerden oluşan tablolar bölümleridir. Süreç tasarımı ve yönetimi kısmında; kent mobilyaları ve zemin uygulamalarının oluşumuna dair altı aşama ile tanımlanan tüm süreç örnekler üzerinden katılım, araç, süreç ve takvimden oluşan şemalarla açıklanmıştır. Buna ek olarak ürün sonrası programlara ait öneri tabloları ve programların sağlayacağı olası sosyal ve ekonomik katkılara ilişkin tablolar sunularak sürecin ürün oluşumundan daha fazla çıktı sağlayacağına, yaratabileceği toplumsal katkı ve gelişime dikkat çekilmiştir. Tasarım ve uygulamaya yönelik kısımda ise “Yerelin Keşfi” sonucu toplanan veriler, tasarım ve uygulama kriterlerine çeşitli yönlendirici ölçütlerle tablolar halinde aktarılmıştır. Geliştirilen uygulama kriterleri tasarımın Ordu kentsel mekânı ile kurulabilecek bağlarını gösterirken; tasarım kriterleri yerel değerler, potansiyeller ve dinamikler ile kurulabilecek bağları ortaya koymuştur.

a. Öneri Rehber İçin Geliştirilen Süreç Tasarımı ve Yönetimi Örnekleri

Öneri rehberde Ordu’ya özgü geliştirilecek kent mobilyası ve zemin tasarımlarının oluşması için tanımlanan

tasarım, ürün/uygulama ve sonrası programlara ait süreç tasarımı şeması Şekil 15’teki gibi ortaya konulmuştur. Şemada belirtilen sürecin her bir adımı için, yerelin keşfi aşamasında ortaya çıkan ve Ordu’nun sahip olduğu değerlere karşılık gelen açıklamalar getirilmiştir. Bu doğrultuda; her tasarım örneği üzerinden tasarıma kaynak teşkil eden girdileri, oluşan tematik fikre ait alternatifleri, tematik fikrin gelişimi için gereken laboratuvar ya da AR-GE çalışmasına dair önerileri sunulmuştur. Üretim sürecine ait fon, malzeme, insan kaynağı, teknoloji olanakları, ortam altyapısı gibi kriterlere yönelik yönlendirici bilgiler verilmiştir. Oluşturulacak tasarım ürününe dair temel tanımlamalar yapılmıştır. Yerele özgü, katılımcı, interaktif, katalizör, aktivite yaratıcı, mekân yaratıcı, toplum etkileşimli gibi tanımlamalar ile oluşacak ürüne ait nitelikler ele alınmıştır. Buna ek olarak ürünle ilişkili ürün sonrası geliştirilebilecek programın tanımına dair öneriler getirilmiştir.

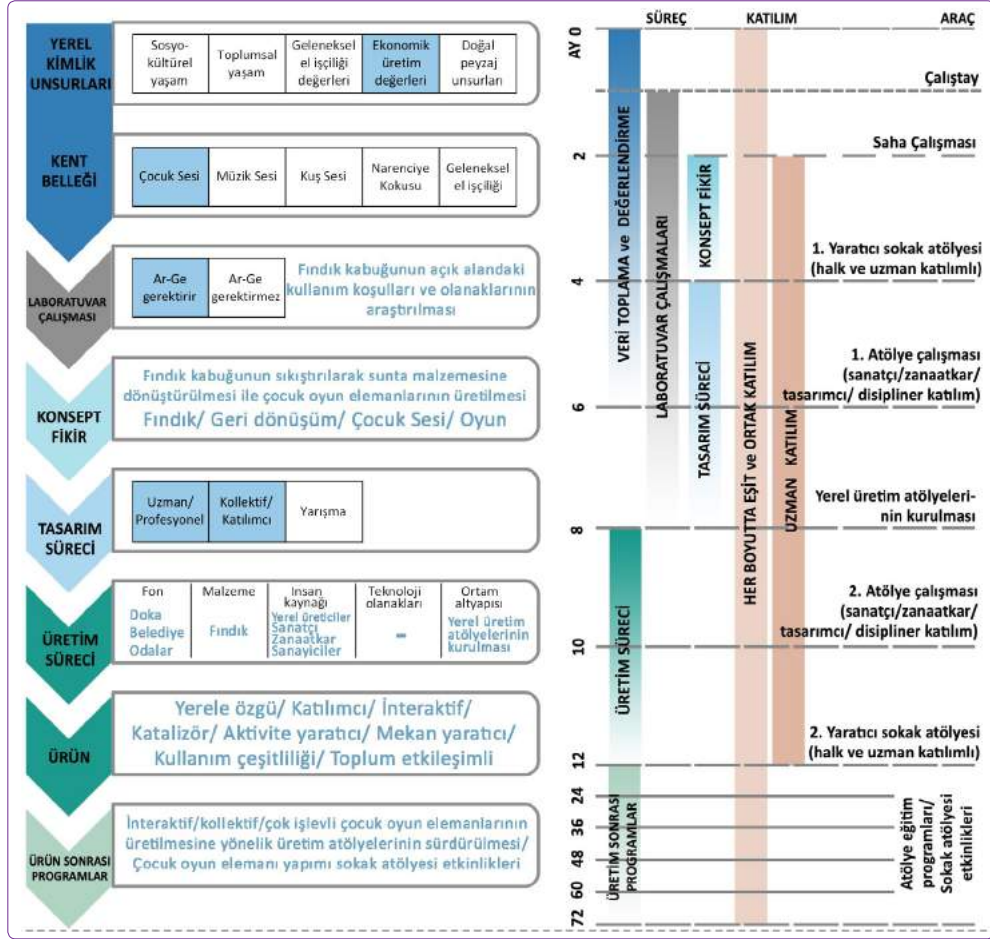
Süreç tasarımı şemasına ilâve olarak tasarım, ürün/uygulama ve sonrası programların oluşturulmasında katılımın nasıl yönetileceğini açıklayan süreç yönetimi şeması da oluşturulmuştur (Şekil 15). Tanımlanan tüm sürecin oluşumu ve içerdiği toplumsal katılım; tasarım örnekleri üzerinden gerçekleştirilebilecek araçlarıyla açıklanmıştır. Buna göre tasarım örneğinin niteliğine dayalı olarak; çalıştay, saha çalışması, sokak atölyeleri, toplum katılımlı yüzey boyama etkinlikleri, eğitim programları, üretim atölyelerinin kurulması gibi katılım araçları önerilmiştir. Bu araçlar ürün oluşumu ve ürün sonrası programların geliştirilmesi sürecine beş yıllık bir takvim eşliğinde entegre edilmiştir.

Öneri rehber sadece ürün oluşum sürecinde değil; ürün sonrası programların gelişim sürecinde de yönlendirici nitelik taşımaktadır. Oluşturulan tasarım örneklerinin niteliklerine göre geliştirilebilecek gelecek programlara ait açıklamalar Şekil 16⁵ ve 17⁶’de görülebileceği gibi tablo eşliğinde sunulmuştur. Geliştirilebilecek ürün sonrası programlar; uygulama türü, etkinlik periyodu, etkinlik süresi, etkinlik tarihi, yeri, organizasyon türü, olası iş birlikleri/ortaklıklar, katılım boyutu, hedef kitle ve program notları ile çerçevesi ve bu kategorilerde çeşitli öneriler getirilmiştir. Geliştirilen program önerisinin sağlayacağı olası katkılar da sosyal ve ekonomik boyutlarıyla eklenmiştir. Buna göre program önerilerinin mahalle birlikteliği, aktif vatandaşlık, trafikte farkındalık, taşıt-yaya trafiğinde sokağın eşit paylaşımı gibi sosyal katkılar; gerekli fon ihtiyacının paydaşlarla birlikte karşılanması, yerel üreticinin ve kadınların üretime dahil edilmesi gibi ekonomik katkılar sağlaması beklenmektedir.

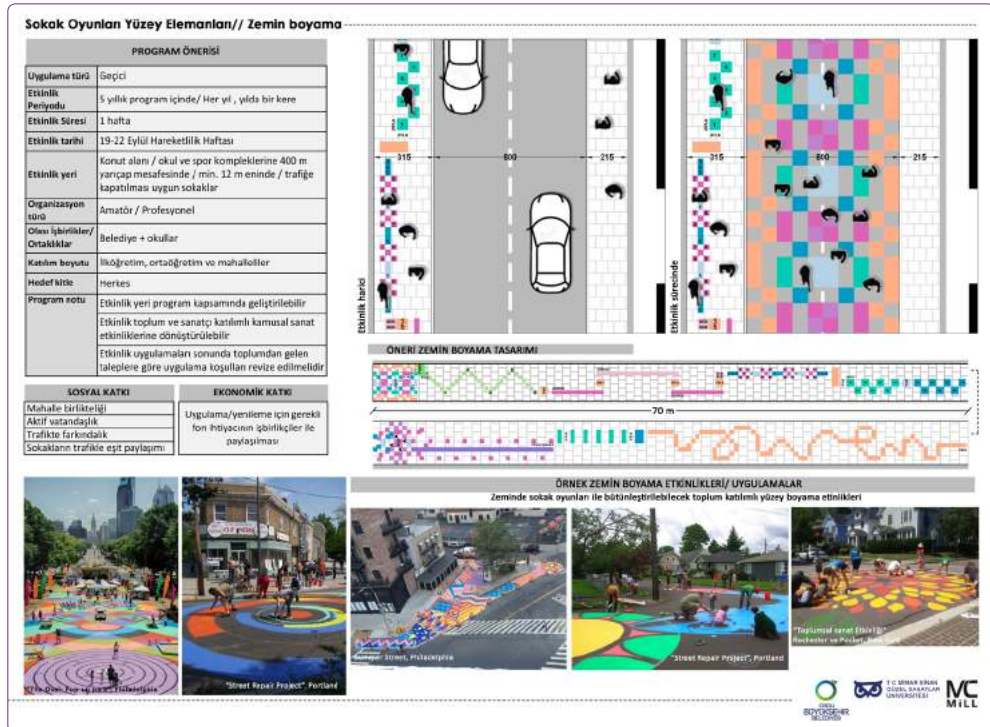
⁵ “Sokak oyunları” zemin uygulama pilot çalışmasının tasarım, süreç ve yönetim önerisi için bakınız Ek 1).

⁶ “Ordu karşılaması” zemin uygulama pilot çalışmasının tasarım, süreç ve yönetim önerisi için bakınız Ek 2).

Şekil 15. Süreç tasarımı ve yönetimi şemaları "fındık kabuğunun değerlendirilmesi".

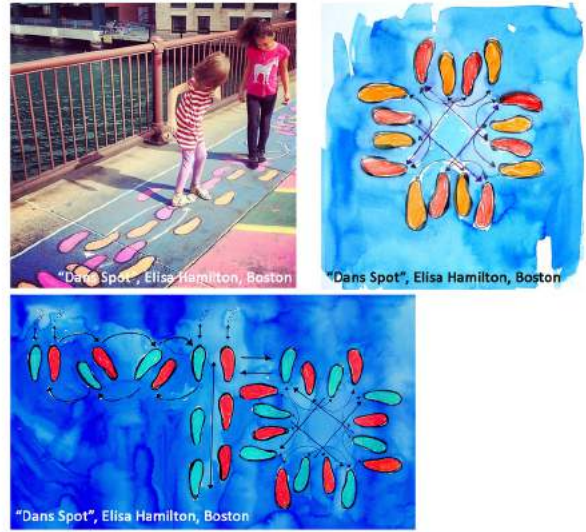
Şekil 16. Program önerileri tablosu, sosyal-ekonomik katkı, örnek uygulamalar "sokak oyunları".

Sokak Oyunları Yüzey Elemanları// "Ordu Karşılması" oyunu zemin boyama

PROGRAM ÖNERİSİ	
Uygulama türü	Geçici
Etkinlik Periyodu	5 yıllık program içinde/ Her yıl , yılda bir kere
Etkinlik Süresi	1 hafta
Öneri Etkinlik tarihi	20 Mayıs - Mayıs 7'si Şenliği
Etkinlik yeri	Konut / Ticaret/ Rekreasyon alanında yer alan parklar ve meydanlarda
Organizasyon türü	Amatör / Profesyonel
Olası İşbirlikler/ Ortaklıklar	Belediye + Okullar + Halk Eğitim Merkezleri
Katılım düzeyi	İlköğretim, ortaöğretim ve mahalleliler
Hedef kitle	Herkes
Program notu	Etkinlik yeri program kapsamında geliştirilebilir Etkinlik toplum ve sanatçı katımlı kamusal sanat etkinliklerine dönüştürülebilir Etkinlik uygulamaları sonunda toplumdaki taleplere göre uygulama koşulları revize edilmelidir

SOSYAL KATKI	EKONOMİK KATKI
Mahalle birlikteliği	Uygulama/yenileme için gerekli fon ihtiyacının işbirlikçiler ile paylaşılması
Aktif vatandaşlık	
Sosyo-kültürel değerlerin farkındalığı	

ÖRNEK ZEMİN BOYAMA UYGULAMALARI

Şekil 17. Program önerileri tablosu, sosyal-ekonomik katkı, örnek uygulamalar "Ordu karşılması".

b. Öneri Rehber için Geliştirilen Uygulama ve Tasarım Kriterleri

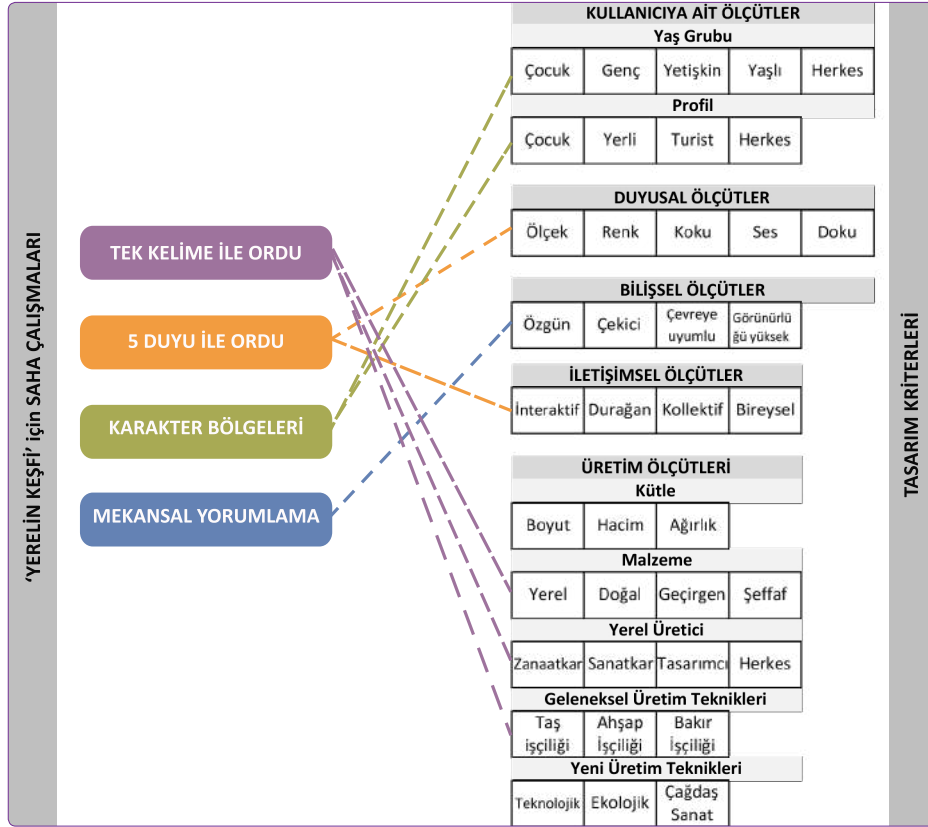
Öneri rehberde, tasarım örneklerine ait uygulama kriterleri "Yerelin Keşfi" aşamasından elde edilen bulgular ışığında oluşturulan tablo ve şekillerle gösterilmiş ve Ordu kentsel mekânı ile bağları kurulmuştur (Şekil 18). Uygulama kriterleri; karakter bölgesi, konum, yerleştirme ve uy-

gulama türü olarak sınıflandırılmıştır. Karakter bölgeleri ve konum sınıflandırması "Yerelin Keşfi" aşamasında gerçekleştirilen "Karakter Bölgeleri" ve "Mekânsal Yorumlama" çalışmaları kaynak alınarak oluşturulmuştur. Buna göre karakter bölgeleri; Boztepe, Kıyı-kent içi, Kıyı-sayfiye plajı, Ticaret, Tarihi doku, Diğer (Yeni Doku) olarak tanımlanmıştır. Konum olarak; park, meydan, sokak kesişim, sokak/cadde,

UYGULAMA KRİTERLERİ		UYGULAMA KRİTERLERİ					
Konum		Karakter Bölgesi					
Park		Boztepe	Kıyı- Kent içi plaj	Kıyı- Sayfiye plaj	Ticaret	Tarihi Doku	Diğer (Yeni doku)
Çocuk Parkları		Konum					
		Park	Meydan	Sokak Kesişim	Sokak/ Cadde	Sahil Promenadı	
		Yerleştirme					
		Tekrar edilebilir olma/ Teklik			Tekrar edilebilir		
		Yerleşim sıklığı			Her mahallede en az 1, max. 2 uygulama		
		Kentsel fonksiyon alanı			Konut/ Rekreasyon alanı içinde		
		Uygulama Türü					
		Kalıcı		Geçici			

Şekil 18. Uygulama kriterleri tablo ve şekilleri "findığın değerlendirilmesi".

Şekil 19. Tasarım kriterleri tablosu.

sahil promenade gibi kamusal mekân türleri tanımlanmıştır. Yerleştirme kriteri olarak; tekrar edilebilir olma/tekillik, yerleşim sıklığı, donatıya yakınlık, kentsel fonksiyon alanı gibi sınıflandırmalar yapılmıştır. Uygulama türü ise; kalıcı ve geçici olarak tanımlanmıştır. Geliştirilen örneğin kapsamına göre uygulama koşulları için minimum ve maksimum ölçüler veya mesafeler belirtilmiştir.

Öneri rehberde, tasarım sürecinde dikkate alınması amacıyla geliştirilen tasarım kriterlerine yönelik yönlendirici ölçütler Şekil 19'daki gibi tablolar halinde tanımlanmıştır. Bunlar kullanıcıya ait ölçütler, duysal ölçütler, iletişim ölçütleri, bilişsel ölçütler ve üretim ölçütleri olarak belirtilmiştir. Geliştirilen ölçütler ile "Yerelin Keşfi" sonucu elde edilen bulgularla, yerel potansiyeller ve yerel kullanıcı arasında bağlar kurulmuştur. Buna göre; "Karakter Bölgeleri" çalışması ile kullanıcıya ait ölçütler -yaş grubu ve kullanıcı profili- arasında, "5 Duyu ile Ordu" çalışması ile duysal ölçütler arasında, "Mekânsal Yorumlama" çalışması ile bilişsel ölçütler arasında, "Tek Kelime ile Ordu" çalışması ile üretim ölçütleri arasında bağlar kurulmuştur. Geliştirilecek tasarımlarda yerel malzeme, yerel üretici, geleneksel üretim teknikleri gibi yerel kaynakların ve potansiyellerin kullanılmasına işaret edilmiştir.

Sonuç

Ordu Kentsel Tasarım Rehberi Ön Çalışması, gelecekte

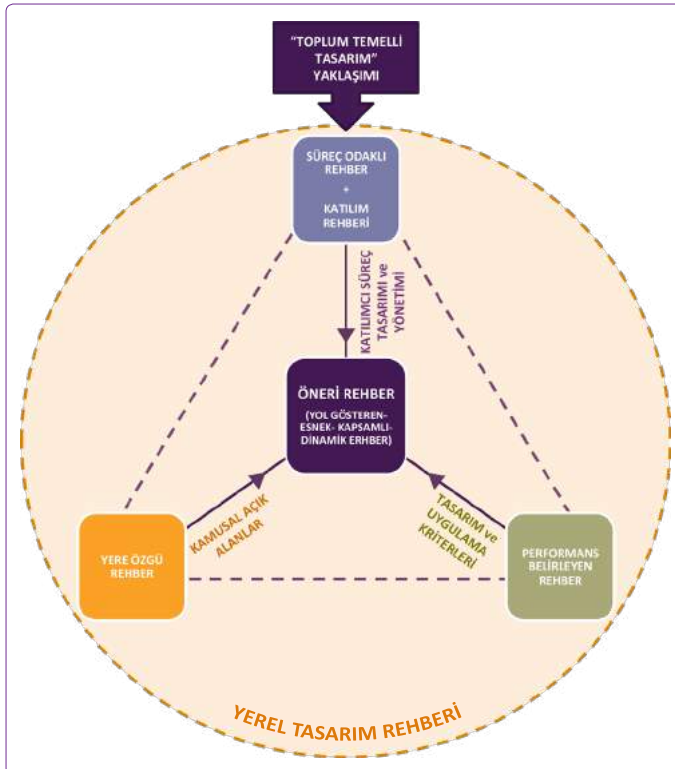
yapılması planlanan Ordu Kentsel Tasarım Rehberine altlık oluşturması amacıyla yapılmıştır. Bu ön çalışmada "toplum temelli tasarım" yaklaşımı ile "yerelin keşfi" ve tasarım sürecine katılımı hedeflenmiş; önerilen süreç tasarımı ve yönetimi kapsamında bu sürecin nasıl gerçekleştirilebileceği ortaya konulmuştur. Oluşturulan öneride yenilikçi yöntemlerle sağlanacak toplumsal katılımın, sürecin her aşamasında uygulanması gerektiği vurgulanmış ve nasıl uygulanacağı tanımlanmıştır. Gerçekleştirilen Ordu Kentsel Tasarım Rehberi Ön Çalışması'nda "toplum temelli tasarım" yaklaşımında dikkat çekilen toplumsal katılımın; tasarım sürecinin veri toplama ve analiz aşamasında hayata geçirilmesi sağlanmıştır. Toplumun yere özgü dinamiklerini ve ihtiyaçlarını keşfetmeyi amaçlayan toplumsal katılım yöntemlerinden elde edilen tüm bulgular neticesinde Ordu'nun kimliğini esas alan tasarım sürecinin adımları tanımlanmıştır. Bu sürecin ilk örneği olarak "kent mobilyası ve zemin tasarım süreci" çalışma kapsamında geliştirilmiştir.

Yerele özgü kentsel tasarım rehberinin geliştirilmesinde "Süreç Yönetimi ve Süreç Tasarımı" önerisi olarak sunulan "toplum temelli tasarım" yaklaşımında; uzman görüşünün süreci yönlendirdiği tasarım çalışmalarının yerele özgü niteliklerden kopması bir problem olarak ele alınmıştır. Bu probleme karşı yerele özgü tasarım ürünlerinin oluşması için farklı dinamiklere ihtiyaç duyulduğu ortaya konulmuş; bu dinamiklerin başında da toplum ihtiyaçları ve yerel kül-

tür ele alınmıştır. Yerel kültür ve halkın sürece katılması esas kabul edilmiş; disiplinlerarası, kurumlararası ve toplumun tüm paydaşlarını içeren bir katılım gözetilmiştir. Çalışma kapsamında yerel kimlik unsurlarını vurgulayan ve kent belleğini yaşatan, yerel halkın kamusal alan kullanım ihtiyaçlarını ve geleneklerini karşılayan, toplumsal etkileşime ve gelişime katkısı olan kamusal mekânlar ve tasarımlar üretmek için süreç tanımı ve yöntemlerini içeren öneriler oluşturulmuştur. Yerelin keşfi aşamasından tasarım, ürün, üretim ve ürün sonrası programlara kadar toplumun eşit ve ortak katılımıyla yerele özgü tasarımların geliştirilebileceğine dikkat çekilmiştir. Tanımlanan süreç tasarımı ve yöntemlerin Ordu özelinde nasıl gerçekleştirilebileceğine dair örnekler sunan rehber oluşturulmuştur.

Geliştirilen rehberin literatürde tanımlanan rehberler arasındaki yeri değerlendirildiğinde; katılımcı süreç tasarımı ve yönetimi açısından yönlendirici olmasıyla süreç odaklı ve katılım rehberi, belirli bir kente özgü kamusal alanları ele almasıyla yere özgü rehber, kent mobilyaları ve zemin tasarımı konusunda örneklendirilmesiyle tematik rehber, tasarım ile uygulamaya dair yönlendirici kriterleri ortaya koymasıyla performans belirleyen rehber ve belirli bir kentin tasarım konularını kente özgü şekilde yönlendirmeyi amaçlamasıyla yerel bir rehber niteliğindedir. Farklı rehber niteliklerini yerellik, katılım ve süreç odağında bir araya getiren öneri rehber; esnek, kapsamlı, dinamik ve yol gösteren tanımlamaları çerçevesinde oluşturulmuştur (Şekil 20).

Şekil 20. Öneri rehberin nitelikleri ve tanımı.

Oluşturulan rehberde yerelin keşfi aşamasında toplumun gözünden elde edilen kent algısı, ihtiyaç ve beklentiler ile geleceğe aktarılmak istenen kültürel değerlere ait bulguların tasarım aşamasına girdi olarak nasıl aktarılacağı, tasarım süreci ve toplumsal katılıma ait şekil ve tablolarla anlatılmıştır. Önerilen tasarımlar; toplumun gözünden elde edilen bulguların üzerine Ordu'nun karakteri, tarihi dokusu, doğal peyzaj öğeleri, tarihi kültürel değerlerine uygunluğu ve bütünleşmesi ilkesi konarak geliştirilmiştir. Bu doğrultuda; kentte yapılacak her türlü sokak tasarımı veya planlaması, kamusal mekân tasarımı, kent mobilyası tasarımı, cephe iyileştirmeleri gibi çalışmalarda bu kimlik öğelerinin tasarım aşamasına kaynak sağlayacak şekilde değerlendirilmesi önemsenmiştir.

Önerilen süreç doğrultusunda Ordu'ya özgü kimliğin dinamik bir şekilde sürecin farklı aşamalarında temel alınmasıyla geliştirilecek tüm projelerde kentteki aktörlerin (Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı, Ordu Üniversitesi, Ordu Ticaret Odası, Ordu Mimarlar Odası vb.) birlikte çalışmaları önem taşımaktadır. Çok aktörlü bu sürecin aşamalarında koordinasyonun ve yerel halk ile iletişimin sağlanması, yerelin taleplerini gözeterek ve süreçlere katılımı sağlayan bir yapıya sahip olması önem arz etmektedir. Bu amaçla geliştirilecek sosyal medya portalı, web siteleri, mobil uygulamalar gibi araçlarla paydaşların sürece katılımının sağlanabileceği düşünülmektedir.

"Toplum temelli tasarım" yaklaşımının benimsediği toplumsal dinamikleri keşfetme ve sürece dahil etme prensibi, geliştirilen tasarımların üretim veya uygulama aşamasını gerçekleştirilebilir kılmak açısından da önem taşımaktadır. Yerel üretim mekanizmalarının (fabrika-sanayi), yerel üretim atölyelerinin (sanat-zanaat-tasarım atölyeleri) ve yerel iş gücünün üretime dahil edilmesinin yanında; fon için de (sanayi ve ticaret odaları vs. gibi) yerel kaynaklardan faydalanılması projeleri uygulanabilir kılmada avantaj sağlayacaktır. Buna ek olarak; üretimin yerel dinamiklerle yapılması sadece tasarımı uygulanabilir kılmakla kalmayıp üründen daha önemli toplumsal çıktılarının oluşmasına da önayak olacaktır. Örneğin; üretim aşaması ve ürün sonrası programlarda araç olarak tanımlanan zanaat atölyelerinde kadınların üretime dahil edilmesi ile aynı zamanda ekonomiye katılmalarına da imkân sağlanabileceği öngörülmektedir. Bunun yanı sıra rehberde örnek olarak gösterilen süreçlerin üretim aşamalarında tanımlanan etkinlikler ya da ürün sonrası programlarda tanımlanan sokak atölyeleri ile toplumun her kesimini üretime dahil etme imkânı yaratılabilecektir. Böylece üründen yola çıkılıp toplumsal etkileşim, farkındalık, birlik, aidiyet vs. gibi daha önemli toplumsal çıktılarının oluşmasına elverişli bir ortam sağlanması beklenmektedir.

Bu makalede, bir kentsel mekâna yönelik oluşturulacak proje ve uygulamalarda, kenti oluşturan, geliştiren, canlı kılan toplumun edilgen rolden etken role geçerek, güçlü

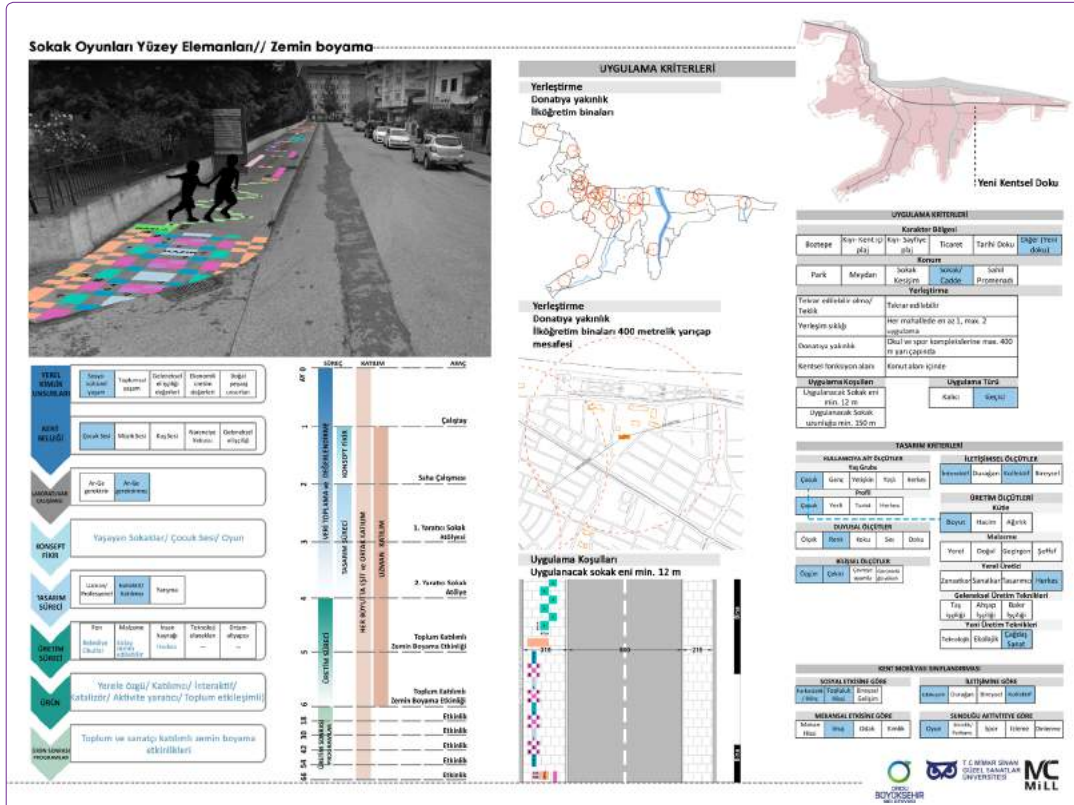
demokrasinin göstergesi aktif ve katılımcı vatandaş, yaşadığı yer hakkında söz sahibi bir birey haline gelebilmesi için gereken adımlar kentsel tasarım rehberi aracı üzerinden tanımlanmıştır. Bu kapsamda önerilen “toplum temelli tasarım” yaklaşımının kent kimliğini ön plana çıkaran, toplumsal katılım odaklı, gelişime açık, sürdürülebilir bir bakış açısı kazandırarak, farklı ölçek, nüfus, coğrafi koşullar ve kültürlerle sahip kentlerde dahi uygulanması mümkün bir süreç tasarımı ve yönetimi tanımlayarak yerel yönetimlerce, ilgili kurum ve kişilerce kullanılabileceği önerilmektedir. Buna ek olarak; yerel idarelerin çoğunlukla taşıdığı gözlemlenen “özel olma”, “farklı olma”, “prestijli olma” gibi arzu ve kaygılarında yol gösterici olmak adına “özel olma”nın “yerele özgü” olmaktan geçtiğinin fark edilmesinde adım olma gayesini taşımaktadır.

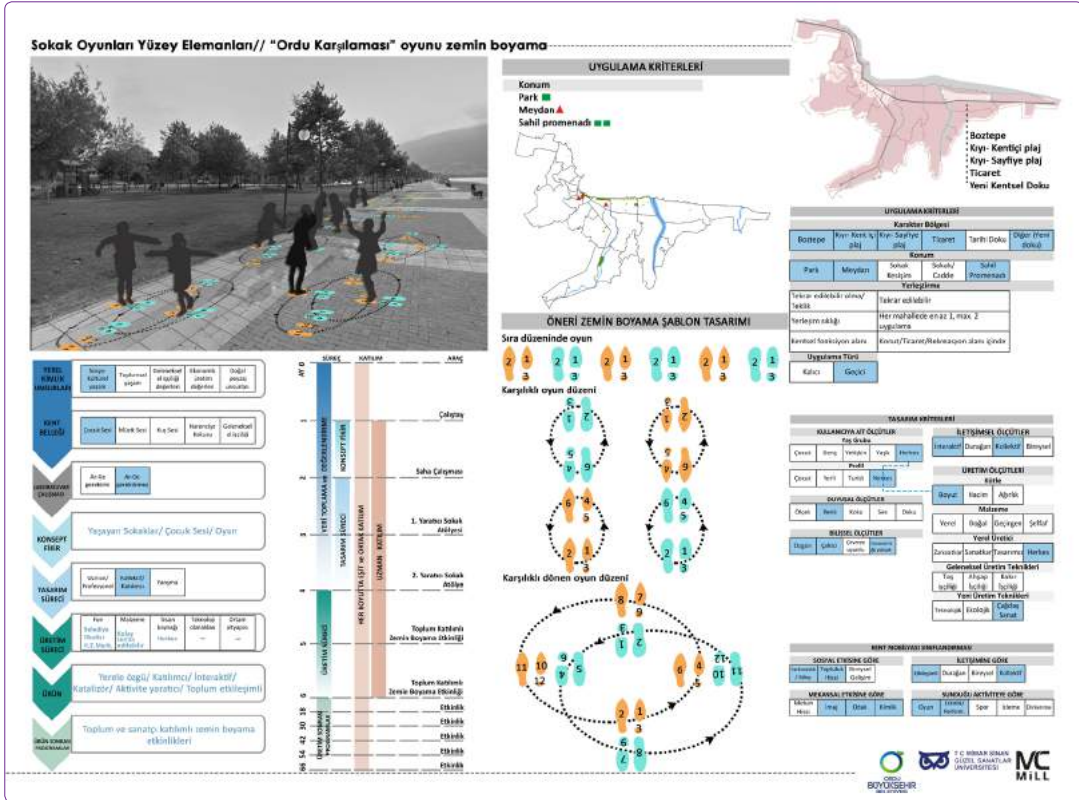
Kaynaklar

Akkoyunlu, K. (1990). Planlama ve katılım. Planlama Dergisi, 90(3-4).
 Akşümer, G. (2019). Kenti yaşayandan öğrenmek: Şehircilik çalışmalarında rehberli gezi yönteminin kullanımı, İzmir-Selçuk ve Bursa-İzmit örnekleri. MEGARON / Yıldız Technical University, Faculty of Architecture E-Journal, 14(4), 598-610. <https://doi.org/10.14744/megaron.2019.48751>
 Arnheim, R. (2004). Visual thinking. University of California Press.
 Bumin, K. (1990). Demokrasi arayışında kent. Ayrıntı Yayınları.
 Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, & MSGSÜ. (2016a). Kentsel tasarım

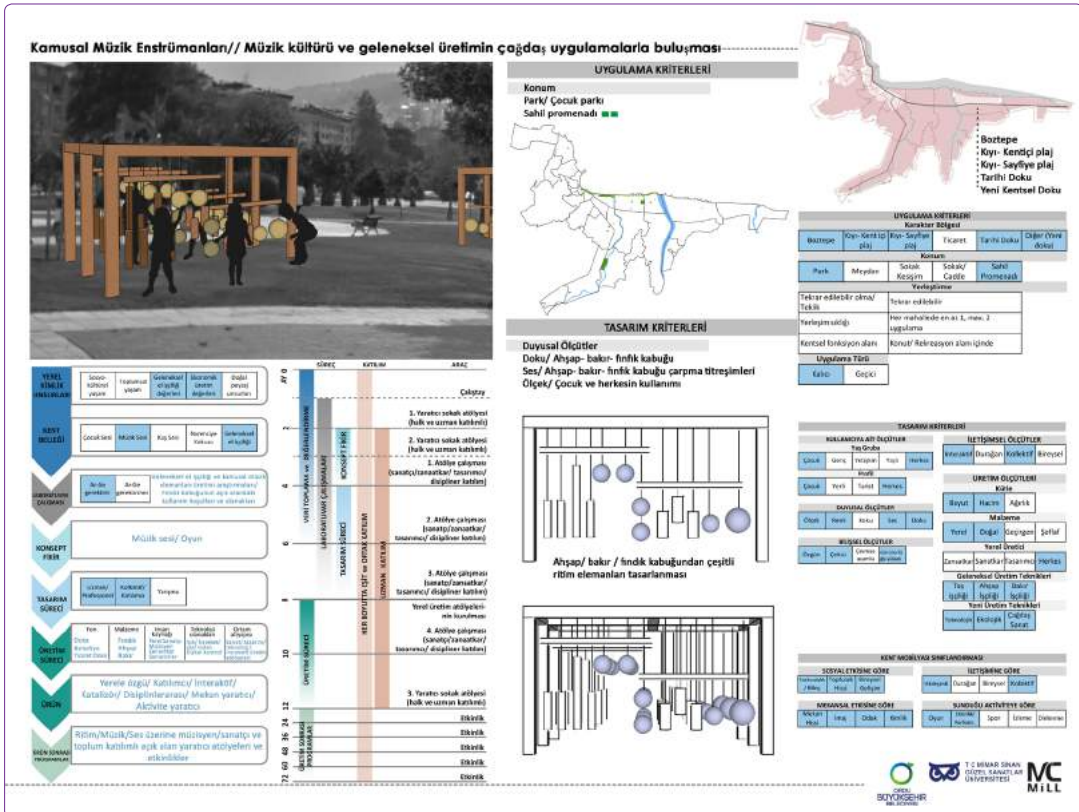
rehberleri. Cilt 1. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
 Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, & MSGSÜ. (2016b). Kentsel tasarım rehberleri. Cilt 2. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
 Dondis, D. A. (1998). A primer of visual literacy. MIT Press.
 Evans, J., & Jones, P. (2011). The walking interview: Methodology, mobility and place. Applied Geography, 31(2), 849-858. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2010.09.005>
 Fincham, B., Mcguinness, M., & Murray, L. (2010). Mobile methodologies (L. M. Ben Fincham, M. Mcguinness, Eds.). Palgrave Macmillan.
 Hou, J., Francis, M., & Brightbill, N. (2005). (Re)constructing communities: Design participation in the face of change.
 Kretzman, J. P., & McKnight, J. (1993). Building communities from the inside out: A path toward finding and mobilizing a community's assets. In Institute for Policy Research (pp. 1–11).
 Lynch, K. (1960). The image of the city. MIT Press.
 Soydan, H. (1990). Daha iyi bir çevre duyarlı bir katılım. Planlama Dergisi, 90(3-4).
 Tekeli, İ. (1990). Kent planlaması ve katılım üzerine düşünceler. Planlama Dergisi, 90(3-4).

- *Üniversitelere yapılan davet ile gerçekleşen “Ordu Kentsel Tasarım Rehberi Ön Çalışması” kapsamında farklı aktörleri bir araya getirmesi ve birlikte üretme ortamı yaratması düşüncesiyle bu ekibi bir araya getiren ivmeyi başlatan mimar ve şehir plancısı Mine Çiçek’e ve çalışmaya sunduğu fikir ve katkılarının dolaylı Prof. Dr. Hürriyet Öğül’e teşekkür ederiz.*

Ek 2. Ordu Kentsel Tasarım Rehberi Ön Çalışması kapsamında hazırlanan zemin uygulama pilot çalışması (Ordu karşılaması).

Ek 3. Ordu Kentsel Tasarım Rehberi Ön Çalışması kapsamında hazırlanan kent mobilyası pilot çalışması (kamusal müzik enstrümanı).

